

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konfrontační pohled na anglické a české frazeologismy

Czech and English idioms in a contrastive perspective

Holubová Adéla

5. ročník, Aj-Fj/ ZŠ

Vedoucí práce: **Mgr. Ludmila Zemková, Ph.D.**

České Budějovice 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Konfrontační pohled na anglické a české frazeologismy vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v bibliografii.

V Českých Budějovicích 28. dubna 2011

.....

Holubová Adéla

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ludmile Zemkové, Ph.D. za věcné připomínky a trpělivý přístup při vedení mé diplomové práce. Dále chci poděkovat paní PhDr. Marii Ernestové za její cenné rady, doporučení, vstřícnost a laskavou spolupráci a v neposlední řadě panu PhDr. Vladislavu Smolkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc.

Anotace

Cílem mé diplomové práce je konfrontace anglických a českých frazeologismů. Toto porovnání zde provádím na základě strukturní analýzy každého z frazeologismů. Jako zkoumanou oblast jsem si vybrala přirovnání odkazující na biblické postavy.

Teoretická část je zaměřena na úvod do celé problematiky frazeologie a idiomatiky. V jednotlivých kapitolách se věnuji frazeologismům jak z hlediska jazykových, tak nejazykových disciplín. Zabývám se jejich povahou, vlastnostmi, klasifikací a teorií mezijazykové ekvivalence.

V praktické části je nastíněn vztah mezi frazeologií a Biblí a vysvětlen teoretický základ formální a sémantické stránky přirovnání. Tyto teoretické poznatky jsou následně uplatňovány při procesu porovnávání neboli strukturní analýze.

Klíčová slova: frazeologie, idiom, přirovnání, sémantika, slovní druhy, morfosyntax

Abstract

The aim of this diploma thesis is a contrastive perspective on Czech and English idioms. This comparison is based on a structural analysis of each idiom. Those similes which refer to biblical characters have been chosen as a researched field.

The theoretical part is focused on the introduction to the issues of phraseology. Each chapter pays attention to the idioms from the linguistic as well as non-linguistic point of view. Throughout the theory I occupy with their characters, features, classification and the theory of interlingual equivalence.

In the practical part, there is an outline of the relation between the phraseology and the Bible and explanation of the theoretical basis of formal and semantic aspects of these similes. The process of comparison or structural analysis is based on this theoretical knowledge.

Key words: phraseology, idiom, simile, semantics, parts of speech, morphosyntax

OBSAH

I. ÚVOD.....	9
II. Teoretická část.....	11
1. Jednotlivé definice frazeologické jednotky.....	11
2. Frazeologie a idiomatika.....	14
2.1 Obecná charakteristika.....	14
2.2 Frazeologie a idiomatika jako ustálená spojení (klišé, přísloví, idiom, přirovnání).....	15
3. Terminologie.....	17
3.1 Frazeologie a idiomatika jako jazykové disciplíny.....	17
3.2 Frazeologie a idiomatika z hlediska nejazykových disciplín.....	19
3.3 Frazeologie a idiomatika v širším rámci.....	21
4. Stručná definice frazému a idiomu.....	23
4.1 Frazém a idiom - jednotlivé složky a celek.....	23
4.2 Obecná povaha frazému a idiomu.....	24
4.3 Vlastnosti frazému a idiomu.....	24
5. Klasifikace.....	27
5.1 Klasifikace strukturní.....	27
5.2 Klasifikace sémantická.....	28
5.3 Klasifikace funkční.....	29
5.4 Klasifikace podle původu.....	30
5.5 Klasifikace slovnědruhová.....	31
5.6 Klasifikace ve vztahu ke spisovnosti.....	32
5.7 Klasifikace dle vzniku.....	33
5.8 Klasifikace podle ustálenosti a variantnosti.....	33
5.9 Klasifikace stylistická.....	34
5.10 Klasifikace komplexní či kombinovaná.....	34
6. Frazeologické ekvivalenty - kontrastní přístup.....	36
6.1 Absolutní ekvivalenty.....	37
6.1.1 Shodné ekvivalenty.....	37
6.1.2 Podobné ekvivalenty.....	37
6.2 Relativní ekvivalenty.....	38
6.2.1 Částečně odlišné ekvivalenty.....	38
6.2.2 Odlišné ekvivalenty.....	38
6.3 Klamné ekvivalenty.....	38

III. PRAKTICKÁ ČÁST	39
1. Úvod	39
2. Frazeologie a bible	41
3. Teorie přirovnání	43
3.1 Podobnost a přirovnání	43
3.2 Formální stránka přirovnání	43
3.3 Sémantická stránka přirovnání	44
3.4 Morfologicko-syntaktická stránka přirovnání	46
4. Absolutní shodné ekvivalenty	47
4.1 Obecný popis	47
Starý jako Abrahám/ Metuzalém	48
Být/ cítit se/ připadat si jako Daniel v jámě lvové	49
Být jako David a Goliáš	50
Být trpělivý jako Job	51
Stát / zůstat stát někde jako Lotova žena	52
Moudrý jako Šalamoun	53
4.2 Shrnutí	54
5. Relativní částečně odlišné ekvivalenty	55
5.1 Obecný popis	55
(Být) nahý jako Adam	56
Bloudit jako Ahasver/ věčný žid	57
Koukat (se)/ tvářit se jako Belzebub/ lucifer	58
Být zarostlý/ chlupatý jako Ezau	59
Smrdět jako Herodes	60
Stát někde jako svatý Jan za dědinou/ na mostě	61
Být falešný jako Jidáš/ pětník	62
Zradit někoho jako Jidáš	63
Koukat jako Jidáš	64
Být/ ležet jako Lazar	65
Mýt si ruce jako (Pontský) Pilát	66
Být jako nevěřící Tomáš	67
5.2 Shrnutí	68
6. Relativní odlišné ekvivalenty	69
6.1 Obecný popis	69
Být zvědavá/ zvědavý jako Eva	69

Tvářit se/ být jako panenka Maria	71
Koukat se/ dívat se na ni jako na panenku Marii	72
To je Petr jako Pavel	72
Dostat se/ přijít do něčeho jako Pilát do kréda	73
6.2 Shrnutí	74
7. České frazeologismy bez anglického ekvivalentu	75
Být jako prkenný Mojžíš	75
Zapřít někoho jako Petr Krista	75
8. Frazeologismy vybrané z Brewer's Dictionary of Phrase and Fable (18th Edition)	77
As old as Adam/ Methuselah	77
As poor as Job	77
As poor as Lazarus	78
8. 2 Shrnutí	79
IV. ZÁVĚR	80
V. SUMMARY	82
VI. BIBLIOGRAFIE	84

I. ÚVOD

"We often read the phrase "language is a living thing", but most of us do not stop to think what it really means. Living things grow and change, so does language... Idioms are not a *separate* part of the language, which one can choose either to use or omit; they form an *essential* part of the vocabulary of English."¹

Cílem mé diplomové práce je **konfrontace anglických a českých frazeologismů**. Jelikož je frazeologie velmi rozsáhlá a v jednotlivých jazycích jedinečná, je někdy těžištěm nedorozumění mezi mluvčími různých jazyků. Výzkum jednotlivých frazémů předpokládá znalost problematiky všech jazykových rovin: lexikální, sémantické, syntaktické a stylistické, protože se všechny na utváření specifické struktury frazémů podílejí.

Jako zkoumanou oblast frazeologie jsem si zvolila **přirovnání**, která obsahují **jména biblických postav**. Důvodem tohoto výběru byla především má zvědavost, nakolik se struktura těchto frazeologismů v anglickém a českém jazyce shoduje či liší. Obecně se o biblické frazeologii zmiňuji v druhé kapitole praktické části.

V teoretické části mé práce se věnuji obecné teorii frazeologie, objasníme si její místo jak z hlediska jazykových, tak i nejazykových disciplín. Prohlédneme frazeologismy skrze jejich jednotlivé složky na straně jedné a na straně druhé na ně pohlédneme jako na celek. Osvětlíme si jejich nevyvratitelné vlastnosti a nakonec si je rozdělíme dle poměrně vyčerpávajícího registru klasifikací.

Praktická část je zaměřena na aplikaci těchto teoretických poznatků na zkoumaný jazykový materiál, který klasifikuji dle míry ekvivalence popsané v teoretické části. Tato klasifikace je založena na strukturální analýze každého frazeologismu, jejíž teorií se zabývám v kapitole 3. 2 a 3. 3, eventuálně 3. 4 v praktické části. Jednotlivé kategorie, založené na míře ekvivalence, vždy obsahují jejich obecný popis, následně výčet českých frazeologismů s jejich anglickými ekvivalenty, jejich strukturální analýzu a závěr každé této kategorie tvoří shrnutí.

¹ SEIDL, J., MacMORDIE W. *English Idioms and How to Use Them*. Oxford: Oxford University Press, 1978. str.11

Potřebný jazykový materiál českých frazeologismů jsem čerpala z ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009.

Tento nashromážděný materiál jsem doplnila o anglické frazeologismy z nového slovníku ROCKWOOD, C. *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. London: Chambers Harrap Publishers, 2009. Tyto frazeologismy, resp. přirovnání, jsou zařazena do oddělené kapitoly, a to z toho důvodu, že se mi nepodařilo najít věrohodný zdroj, ze kterého by bylo možné získat jejich české ekvivalenty. Tato kapitola je tedy víceméně založena na vlastních hypotézách.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. JEDNOTLIVÉ DEFINICE FRAZEOLOGICKÉ JEDNOTKY

Frazeologická jednotka (frazeologizmus) je ustálené slovné spojenie, ktoré sa vyznačuje obraznosťou a nerozložiteľnosťou svojho významu, ako aj expresívnosťou.

(MLACEK, J. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. str.46)

Frazeologické jednotky, nazývané aj frazémy sú osobitnou skupinou jazykových výrazových prostriedkov. Sú to ustálené slovné spojenia pozostávajúce najmenej z dvoch slov, so syntagmatickou stavbou, ale i rozvité, so stavbou vety. Ustálenosť formy a obsahu je ich najvšeobecnejšia a základná spoločná vlastnosť.

(SMIEŠKOVÁ, E. *Malý frazeologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. str. 5)

Pod termínom frazeologická jednotka (frazéma) sa v tomto slovníku chápe spojenie slov obsahujúce aspoň jedno plnovýznamové slovo, spojenie so syntagmatickou alebo vetnou stavbou, ktoré sa vyznačuje obraznosťou, ucelenosťou významu a určitou lexikálnosémantickou a gramatickou ustálenosťou.

(KVETKO, P. *Anglicko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. str.5)

We can say that an idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone. The way in which the words are put together is often odd, illogical or even grammatically incorrect. These are the special features of some idioms. Other idioms are completely regular and logical in their grammar and vocabulary. Because of the special features of some idioms, we have to learn the

idiom as a whole and we often cannot change any part of it (except perhaps, only the tense of the verb).

(SEIDL, J., MacMORDIE W. *English Idioms and How to Use Them*. Oxford: Oxford University Press, 1978. str.4)

Idioms are colourful and fascinating aspekt of English. They are commonly used in all types of language, informal and formal, spoken and written. ... it is often impossible to guess the meaning of an idiom from the words it contains. In addition, idioms often have a stronger meaning than non-idiomatic phrases. Idioms may also suggest a particular attitude of the person using them, for example disapproval, humour, exasperation or admiration, so you must use them carefully.

(McCARTHY, M. *Cambridge Idioms Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. str. VI)

1. a group of words that has a special meaning that is different from the ordinary meaning of each separate word. For example, 'under the weather' is an idiom meaning 'ill'
2. a style of expression in writing speech, or music that is typical of a particular group of people: the new musical idiom

(*Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow: Longman, 1995. str.805)

1. A particular idiom is a particular style of something such as music or architecture.
2. An idiom is a group of words which have a different meaning when used together from the one they would have if you took the meaning of each word individually.
3. Idiom of a particular kind is the kind of language and grammatical structures that people use at a particular time or in a particular place.

(*Collins Cobuild Learner's Dictionary*. London: HarperCollinsPublishers, 1996. str.547)

An idiom is a special kind of phrase. It is a group of words which have a different meaning when used together from the one it would have if the meaning of each word were taken individually.

(*Collins Cobuild Dictionary of Idioms*. London: HarperCollinsPublishers, 1997. str. IV)

The term 'idiom' is not an easily defined one - it can refer to many kinds of words and phrases. The traditional definition of an idiom is 'a group of words which has a different meaning from the sum of its parts'.

(HANDS, P. *Chambers Dictionary of Idioms*. Edinburgh: Chambers, 1996. str. V)

2. FRAZELOGIE A IDIOMATIKA

2.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Jak tvrdí Čermák (2007), frazeologie je dnes chápána jako samostatná lingvistická disciplína, která se spíše než studiu jednotlivých slov věnuje studiu jejich vzájemných kombinací. Zkoumá idiomy, frazémy a ustálená slovní spojení, která vždy obsahují alespoň dvě nebo více slov a jejichž seskupení je v jazyce ustáleno jako lexikální jednotka s vlastním specifickým významem. Tento význam však nelze vždy odvozovat od konstituentních částí toho výrazu, čili od významů dílčích slov, ale musíme na něj nahlížet jako na význam celku, který bývá velmi často posunut od významu původního.

Jedná se především o rčení, pořekadla, přirovnání či přísloví, jejichž bohaté výrazy byly shromažďovány již odedávna. Jednotky frazeologie a idiomatiky jsou výsledkem různorodých kombinací takových jednotek, které vždy patří do nižší jazykové roviny. Jejich vznik vděčí zejména neustále se vyvíjejícímu jazyku a vzrůstajícímu počtu významů jeho jednotek. V neposlední řadě zde stojí kombinační schopnosti jazyka, ve kterých nepochybně pramení hlavní a nejbohatší zdroj těchto pojmenování vůbec.

V podstatě bychom mohli tvrdit, že frazeologie a idiomatika je v celém svém rozsahu vymezena na kombinatoriku takových jazykových jednotek, které jsou již v jádru nositeli významu. Ačkoli jednotlivé frazémy nebo idiomy, které vytváří tento význam, vlastní určitou funkci nebo význam; vždy je však musíme považovat za jaksi anomální či odchylné, jelikož se vymykají obvyklým jazykovým pravidlům ať již sémantickým nebo gramatickým. Obecný jazykový systém předpokládá vždy dvě úrovně: „slovo“ jako lexikální jednotku a „větu“ jako jednotku syntaktickou. Protože jednotlivé prvky frazeologie a idiomatiky řadíme do běžného jazykového systému, patří všechna tato pojmenování do centrálního lexikonu; všechny ostatní roviny jazyka (kromě fonetiky a fonologie, kde jednotky nemají svůj vlastní význam) do oblasti frazeologie také částečně zasahují. Tento jev je však velmi specifický a stanovený jakýmsi rozhraním anomálnosti.

Je nutné ještě zmínit, že pojem idiom označuje spíše sémantickou neboli významovou stránku výrazu, kdežto frazém zastupuje stránku formální, čili morfosyntaktickou. Dá se tedy říct, že frazeologické jednotky fungují jako lexikální, ale jejich forma a struktura je spíše

syntaktická. To se mj. považuje za jeden z nejhlavnějších důvodů, proč je frazeologie spojována jak s lexikologií, tak se syntaxí.

Ačkoli významům frazémů můžeme přirozeně porozumět, jelikož v jednotlivých jazycích více či méně existují frazeologické ekvivalenty, co se týče jejich individuální interpretace, musíme vždy použít více opisných slov: *z bláta do louže/ out of the frying pan into the fire (dostat se ze špatné situace do ještě možná horší)* apod.

(ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*.

Praha: Karolinum, 2007)

2. 2 FRAZELOGIE A IDIOMATIKA JAKO USTÁLENÁ SPOJENÍ (KLIŠÉ, PŘÍSLOVÍ, IDIOM, PŘIROVNÁNÍ)

Podle Jacksona (1991) se mezi ustálená spojení často řadí fenomény jako klišé, přísloví, idiomy a přirovnání.

Klišé mohou být již dnes považována za ustrnulá slovní spojení či kolokace. V určitých kontextech se již dokonce ustálilo jejich očekávání. Jedná se o různá vyjádření, která díky svému častému stereotypnímu a mechanickému užívání doslova ztratila svůj původní význam a stala se zautomatizovanými nebo otřelými slovními obraty. Obvykle je ale nepovažujeme za obtěžující či dokonce dotěrné, jelikož během naší četby či naslouchání jsme schopni tyto významově prázdné výrazy doslova vytěsnit, respektive je vůbec nevnímat. Když už nastane situace, kdy jsme si těchto frází vědomi, většinou na ně nazíráme jako na nudné plýtvání slovy a znehodnocování jejich významu. V běžném užívání jazyka se s nimi nejčastěji setkáváme v podobě rad, ke kterým mimovolně zaujímáme negativní postoj. Je samozřejmé, že ani u klišé vždy nenajdeme doslovné překlady: *All talk, no action (Skutek utek)*, *It's always darkest before the dawn (Nic není tak špatné, jak se zdá)*, *Let sleeping dogs lie (Nedráždi hada bosou nohou)*, *Never say never (Nikdy neříkej nikdy)*, atp.

U **příslíví** často najdeme nesrovnalosti mezi doslovným překladem a kontextem, ve kterém se přísloví vyskytuje. Např. u přísloví *You can't have a cake and eat it*, které uvádí Jackson (1991) a jehož českým ekvivalentem je *Nemůžeš chtít, aby se vlk nažral a koza zůstala celá*, je zřejmé, že neodkazujeme na skutečný dort, kozu či vlka, ale že se snažíme někomu vysvětlit, že si musí vybrat mezi dvěma možnostmi. U přísloví je samozřejmě možné

odhadnout a vyvodit jeho význam na základě znalosti významů jeho prvků, ale především uvědoměním si jeho alegorického vztahu k dané skutečnosti. Přísloví tvoří součást lidové slovesnosti a reprezentují různé ustálené výroky, jež obsahují obecně platné zásady a mravoučné zkušenosti.

Jiným jevem ustálených výrazů jsou **idiomy**, jimiž jsou někdy výše zmiňovaná přísloví substituována. Důkazem toho je, že jsou často obsažena v idiomatických slovnících. Idiomy s příslovími sdílejí jejich přenesenou významovost, ale liší se tím, že u přísloví jasně, ačkoli obrazně, vidíme, k jaké skutečnosti se jednotlivé prvky výrazu vztahují, jelikož je zde přítomna přímá paralela, např.: (*An apple a day keeps the doctor away - Kam nechodí slunce, tam chodí lékař*)

Další typ ustálených spojení je **přirovnání** (např. *mazaný jako liška/ as sly as a fox*). Přirovnání je vždy složeno z části, která má svůj doslovný význam (*sly*) a části, která je interpretována víceméně přeneseně (*fox*). V každé kultuře jsou na základě konvence ustanoveny např. živočichům určité charakteristiky (vychytralost, mazanost liškám), z kterých později čerpáme přirovnání pro lidské bytosti. Tato přirovnání jsou poté ztvárněna určitým počtem ustálených výrazů, takže po *as sly as* neboli *mazaný jako* musí ve většině případů následovat *a fox (liška)*. Během interpretací přirovnání se nestýkáme s takovými problémy, jako je tomu u idiomů; na každé slovo máme možnost nazírat jako na samostatnou významovou jednotku, jejíž obsah se podílí na výsledném celkovém významu. Z tohoto důvodu nejsou přirovnání zmiňována v běžných slovnících.

(JACKSON, H. *Words and Their Meaning*. London: Longman, 1991)

3. TERMINOLOGIE

V následujících kapitolách si nastíníme popis a charakteristiku jednotlivých termínů, které jsou v problematice frazeologie a idiomatiky stěžejní pro její komplexní porozumění. Postupně si objasníme vzájemné vztahy frazeologie a idiomatiky s ostatními jazykovými disciplínami. Na závěr se dozvíme, jak jsou frazémy a idiomy vnímány v nejazykových oblastech.

3.1 FRAZELOGIE A IDIOMATIKA JAKO JAZYKOVÉ DISCIPLÍNY

Z hlediska vztahu k dalším lingvistickým disciplínám, řadíme frazeologii nejčastěji do oblasti **lexikologie**. Jak tvrdí Mlacek (1984), dříve byla frazeologie pokládána kromě již zmíněné lexikologie, za oblast **stylistiky** a **syntaxe**. Jak se dozvíme níže, prostupuje frazeologie snad do všech lingvistických disciplín, či by se spíše hodilo říct, že frazeologie je všemi těmito oblastmi utvářena.

Jevy, které mohou být klasifikovány jako frazeologismy či idiomy, jsou v podstatě kombinace těch jazykových jednotek, které jsou samy o sobě nadány významem. Jelikož jsou tyto frazémy a idiomy pokaždé součástí jazykového systému, patří tudíž do centrálního jazykového lexikonu, jehož jednotky patřící do dalších jazykových rovin, které mají také svůj vlastní význam, do oblasti frazeologie a idiomatiky svým způsobem zasahují a ovlivňují ji. Tyto vlivy si stručně popíšeme níže. Frazémy a idiomy jsou však vždy nějak anomální co do sémantických či gramatických pravidel. Způsob, jímž se těmito pravidlům vymykají, je však specifický a vždy limitovaný hranicemi anomálnosti.

Podle Čermáka (2007) je zjevné, že u výrazů jako např. *beztoho*, *načase*, *nadranc*, které mimo jiné podlely nesmyslné a arbitrární pravopisné reformě, a jejichž starší podoba tedy zní *bez toho*, *(být) na čase*, *(být) na dranc*, se ukazuje, že frazémy existují již na úrovni kombinací jednotlivých morfémů, tudíž v **morfologii**.

Obdobně lze o frazeologické povaze uvažovat i u **onomastiky** a to v různém smyslu *labuť avonská*, *Skočdopole*, *Hrdlořezy*, *Achillova pata*, *kecá jak Palackej* aj. Omezení, která se týkají například valence či kombinatoriky slovních druhů, jež se v pravidelné syntaxi neobjevují, vznikají na základě obtížnosti, ne-li nemožnosti pravidelné syntaxe takovéto

kombinace tvořit. Jde např. o frazém jako *ležet táborem* a oproti tomu v pravidelné syntaxi nulový výskyt valence *ležet něčím*, nebo syntaktickou nemožnost spojení substantiva a adverbia versus frazém *místo nahoře*.

Jelikož většina frazeologických výrazů spadá do příslušnosti mluveného a nespisovného jazyka, jsou tudíž velmi významným prostředkem jazykové **stylistiky** a podobnou funkci mají i z hlediska **rétoriky**. Skrze tento fakt, kdy je frazeologie a idiomatika vnímána jako nespisovný jazyk, můžeme poukázat na omezenost a nefunkčnost teorie jazykové spisovnosti. Pokud bychom toto hledisko pojali velmi striktně, spisovný jazyk by pak neměl frazeologii takřka žádnou. Jak říká Hermann Hesse² „Moudré je myslet skepticky a počínat si optimisticky“ o životě, tak i v samotné frazeologické literatuře se objevují dva protichůdné názory. Již několik desítek let se o frazeologii tvrdí, že ačkoli patří mezi relativně novější lingvistické disciplíny, její kvantitativní, někdy se dodává, že i kvalitativní, rozvoj je velmi výrazný. Oproti tomu existují i soudy skeptické, které nás nabádají k opatrnosti při tvrzení, že frazeologie zažívá skutečný, ba dokonce mohutný rozvoj.

Z dalších jazykových aspektů můžeme frazémy spatřovat také v **dialektologii** a z hlediska historického pak i v **etymologii** *mateřídouška* z latiny *matris animula* (matky dušička), jež už tenkrát znázorňovala představu, že se do dané květiny převtělila duše zemřelé matky, jejíž pověst u nás zpopularizoval K. J. Erben.

Mezi další jazykovou disciplínu, která volně zasahuje do oblasti frazeologie, můžeme začlenit **sémiotiku**, kde jde především o kontrast dvou povah, a to denotátu frazeologických komponentů, jejichž povaha bývá výrazně konkrétní a denotátu frazému jako celku, který mívá povahu abstraktní, srov. *vrazit někomu kudlu do zad, jít i přes mrtvolu*. Co je ale na frazeologii ze sémiotického hlediska zajímavé, že jako jediná oblast jazyka zná i případy, kdy se frazém jako celek vyznačuje svým denotátem i významem, avšak jeho jednotlivé komponenty tuto vlastnost naprosto postrádají, srov. *číst levity, vydat všanc*. Dá se tedy tvrdit, že i když známe význam všech slov ve frázi a rozumíme i její gramatické strukturu, její celkový význam nás může dokonale zmást nebo dokonce dezorientovat. V takovýchto případech se o větě nebo frázi tohoto typu říká, že je idiomatická.

Ačkoli jsme si na začátku kapitoly ujasnili, že frazém se skládá z jakékoli jazykové jednotky nadané významem, musíme dodat, že do frazeologie zasahuje někdy i **fonologie**

² Hermann Hesse - (2. července 1877, Německo – 9. srpna 1962, Švýcarsko) byl německo-švýcarský prozaik, básník a esejista, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1946

(zvuková stránka jazyka se sama o sobě žádným významem nevyznačuje) a to zvláště tím, že jednotlivé větné frazémy jsou charakterizovány svou specifickou intonací, např. *To zrovna!*, jež je použitelné pouze v případě adekvátní intonace.

Jak jsme si již nastínili, existují v pohledu na frazeologii dvě odlišné strany mince (příznivci a odpůrci), jejichž příčiny můžeme spatřovat v oblasti problematiky mezijazykového srovnávání. Odjakživa je frazeologie vnímána jako něco velmi obtížného a nepřevoditelného z jednoho jazyka do druhého, což při učení se jazyku působí jeho studentům nemalá úskalí a obtíže. Všechny jazyky totiž mají fráze nebo věty, které se nedají chápat doslovně.

(ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007)

3.2 FRAZELOGIE A IDIOMATIKA Z HLEDISKA NEJAZYKOVÝCH DISCIPLÍN

Podle Čermáka (2007) je ve vztahu frazeologie k ostatním nejazykovým disciplínám třeba si všimnout především:

- a) jejich dílčích odrazů v samotné frazeologii (historie, etnografie), nebo naopak
- b) využití frazémů v nich (literatura, umění) nebo zde jde dokonce o
- c) zájem o frazémy určitého druhu, přičemž se srovnávají a studují jejich vzájemné souvislosti (logika, psychologie).

Historie spolu s jejími událostmi a postavami do frazeologie prostupuje nezdědka a to již v podobě konkrétních frazémů, díky čemuž se mj. považuje za jeden z nejpřednějších zdrojů frazeologie vůbec. Ačkoli by z profesionálního hlediska měli důležitost a tudíž zásluhu či naopak neoprávněnost tohoto zvěčnění jednotlivých historických událostí subjektivně posoudit historikové, spontánní formování frazémů založených na dějinách se realizuje bez přestání a samovolně již odnepaměti.

Co se týče starých zvyků, způsobů jednání, nejrůznějších pověr, řemesel nebo nástrojů k jejich provádění má ve frazeologii významný podíl **etnografie** popř. samotná **antropologie**: *malovat čerta na zeď, mluvit do někoho jako do dubu, je to na jedno brdo*, atp.

Hojné a oblíbené využití frazémů se vyskytuje v **krásné literatuře**, de především o označení různých produktů, ať už se jedná o román, drama či novelu. Toto pojmenování se nejčastěji objevuje formou metafory nebo obrazně. Jak uvádí Čermák (2007), jde například o hry Voskovce a Wericha *Nebe na Zemi*, *Pěst na oko*, Řezáčův román *Větrná setba* nebo Pujmanové *Hra s ohněm*. Oproti literatuře, kde je aplikace frazémů četná, hudba v této oblasti tolik významu nemá.

Frazeologie a její výrazy, resp. představy, které stojí za nimi, zvláště antické či biblické hojně v minulosti využívalo **malířství**. Bohatost obrazů, které ztvárňují např. *roj hojnosti*, *návrat ztraceného syna nebo byronskou věž*, je toho důkazem. Podobné příklady, kde jsou frazémy zdrojem inspirace, lze také nacházet v karikatuře.

Řadu způsobů, jak srovnávat vlastní pojmy a jejich frazeologické ekvivalenty, nabízí **psychologie**. Co do výstižnosti, exaktnosti a pravidelnosti, psychologie se svým pojmenováním za frazeologií jasně pokulhává a její vyjádření nejsou zdaleka tak jednoduchá. Jak naznačuje Čermák (2007), tyto výrazy se nejvíce týkají paměťových procesů (*lovit v paměti*, *sypat něco z rukávu*), intelektuálních vlastností (*mít za ušima*, *mít otevřenou hlavu*), postojů a chování (*bejt z obliga*, *sekat latinu*), vlastností povahových (*nechat na sobě dříví štípat*, *neublížil by ani mouše*), nebo oblasti citů a pocitů, odpovídajících reakcí apod. (*snesl by modrý z nebe*, *všechno se v něm vaří*).

Co se týče nominativní ekonomie frazémů, která je velmi příznačná, standardní vyjádření bývá buď příliš dlouhé a neohrabané anebo se nenabízí vůbec žádné (*bejt z obliga*, *bejt hned na koni*, *srazit někomu hřebínek*). V těchto případech, kdy frazeologie není považována až za druhotnou sféru pojmenování, jak se tvrdí a kdy v řadě aspektů pravidelný jazyk selhává, je nutno frazémy a idiomy považovat za primární a prakticky jediné možné pojmenování. Pokud se na stavbu pojmů a jejich významů podíváme z hlediska **logiky**, je nevyhnutelné konstatovat, že toto skládání je na rozdíl od klasické logiky zdánlivě „nelogické“ (*Pomalů dál ujdeš*, *mít jazyk na vestě*).

Historie stejně jako frazeologie je vzhledem ke svému vývoji otevřená. Existuje i případ, kdy naopak frazeologie ovlivnila realitu, který představuje dnešní známý pochod Praha - Prčice, realizovaný resp. zhmotněný a zdoslovněný podle frazému *poslat někoho do Prčic*, resp. *jít do Prčic - do prdele*.

V širším kulturním smyslu je na místě zmínit, že ve frazeologii, především pak v příslovích, se nejedná pouze o arbitrární a trefné, okrasné či zajímavé výrazy, ale odráží se zde podstatná část tradiční **národní zkušenosti** a **lidové životní moudrosti** (*Žádný učený z nebe nespád; Kdo mnoho mluví, lže anebo se chlubí; Kam vítr, tam plášt*). Tato a spousta jiných přísloví jsou zaznamenána již v Čelakovském *Mudrosloví národu českého* (1852).

(ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007)

3.3 FRAZEOLOGIE A IDIOMATIKA V ŠIRŠÍM RÁMCI

Jelikož se frazeologie spolu s jejími jednotkami, frazémy a idiomy, řadí do relativně mladé lingvistické disciplíny, až s odstupem času si můžeme všimnout, kde všude v jazyce se tyto jednotky nachází. Co do jazykových disciplín, jsou v jazyce k nalezení všude tam, kde se jedná o kombinace jednotek nadaných významem.

Do disciplín nejazykových náleží například málo studovaná psychologie či logika, zvláště pak výrazy spojené s filozofií, historií a uměním. Tradiční a neodmyslitelnou vazbu má však s kulturní antropologií a etnologií a to především v oblasti přísloví. Výše zmíněné *Mudrosloví národu českého* je potom celkem odůvodněně považováno za pokladnici národní zkušenosti.

Pokud vezmeme v potaz jednotlivá národní specifika, jako např. etnografii, sémantiku, historii, sociologii včetně metaforiky a symboliky, je možno velmi obecně a široce tvrdit, že co do své skladby je česká frazeologie svou významnou historickou částí rustikální, zemědělská, zatímco např. námořní tematika, která je typická pro angličtinu, jí zcela chybí. Jelikož se zde jedná o obecné charakteristiky, nemají valnou cenu a mnoho nám toho neříkají.

Volně je podle Čermáka (2007) dále možné frazémy a idiomy vnímat jako nejdůležitější součást stereotypů, především pak jazykových. **Stereotyp** je lexikální kombinace, jež do textu vstupuje jako ucelená, poměrně frekventovaná a známá. Komunikačně pak svou povahou budí dojem povědomosti, často se vyskytuje v různých typech situací, jazykově sice urychluje i automatizuje tvorbu textu, oproti tomu ale krade autorovi jeho možnost kreativity a originality. Značné množství těchto stereotypů se nachází v institucionalizovaném jazyce, kde představují formální a častokrát zdvořilostní formule.

Tento jev mívá předepisovaný charakter a je příznačný např. pro etiketu. Typické jsou v tomto ohledu pak výrazy a formule pozdravné, děkovné, přací, rituální, se sociální nebo zákonodárnou platností pak svatební nebo zatýkací.

K takto běžným stereotypům patří obzvláště **přísluví, pořekadla, pozdravy a přání**, ale i další typy frazémů a aforismů, nejrůznější situační průpovídky, standardní začátky a konce promluv. Sociální koncepce se často zabývá představami, které nemusejí být až tak zcela pravdivé či lichotivé, a to zvláště v oblasti tradičních pohledů na ostatní národy. Skotové jsou takto na základě typických anekdot velmi často vnímáni jako lakomí, Němci jako pořádkumilovní a přesní, Francouzi zase jako kuchaři, gurmáni a milovníci, cikáni jako zloději apod. Tyto představy se pochopitelně odrážejí v oblasti frazeologie (*krade jako cikán; Co Čech, to muzikant; turecké hospodářství*) a to i přesto, že nemusejí v zásadě odpovídat skutečné realitě.

(ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology.*

Praha: Karolinum, 2007)

4. STRUČNÁ DEFINICE FRAZÉMU A IDIOMU

Předem musíme konstatovat, že frazém ani idiom nelze definovat na základě jediné (anomální) vlastnosti. Bohužel ani jejich pojetí jako „ustálené a reprodukovatelné spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek“³ nevyhovuje všem typům a je tedy nutné ho zamítnout. Výše zmiňovaný „test“ aplikace analogické záměny komponentů (viz. *otevřená hlava*) lze poté vyjádřit operačně tak, „že idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiné spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)“⁴

Je však stále zřejmé, že statut vlastností negativně vymezených jako anomálie spolu s dalšími vlastnostmi, které specifikují frazém nelze vtěsnat do jedné jediné definice a navíc jsou anomálie, pozorované v porovnání s pravidelným jazykem, považovány za relativní.

Nesporně musíme ještě dodat, že frazémy a idiomy je třeba ostražitě rozlišovat od doslovných homonym (*otevřená hlava* - chirurgicky rozoperovaná, ale i třeba *chytat lelky*, *zlatý důl*, *házet flintu do žita* a další s jejich doslovnými protějšky, které jsou v komunikaci méně časté a mají zcela jinou distribuci.

4.1 FRAZÉM A IDIOM - JEDNOTLIVÉ SLOŽKY A CELEK

V oblasti frazeologie je velmi důležité a zásadní rozlišovat mezi jednotlivými úrovněmi. Existuje jednak úroveň „vstupní“ (tj. formy komponentů) a oproti tomu úroveň „výstupní“ (tj. idiomatický celek). Pro každou úroveň je za potřebí různého a odděleného přístupu.

Co se týče vstupní formy, před začleněním jednotlivých složek do celku je zde možnost jejich analýzy, která je obdobná jako v pravidelném jazyce. Analýza těchto prvků na úrovni celku je již nemožná, jelikož tu vstupní formy již ztratily svou původní vnější povahu a podílejí se na celkovém útvaru pouze podmíněně. „Podstata výsledné idiomatické povahy

³ ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. str. 31

⁴ tamtéž, str. 31

frazému je v zásadě individuální a daná úhrnem jednotlivých anomálií toho kterého frazému a ty lze nazírat škálovitě: čím více anomálií frazém má, tím je idiomatičtější a naopak, tj. čím méně jich má, tím je blíže kombinacím pravidelného jazyka.⁵

4.2 OBECNÁ POVAHA FRAZÉMU A IDIOMU

Podle Čermáka (2007) jsou jednotlivé složky frazému a idiomu minimálně tyto: prvky a jejich povaha, kombinace včetně sledu, ustálenost, počet prvků a funkce prvků, které jsou většinou různě anomální povahy. Abychom mohli frazém a idiom definovat blíže, je třeba je posuzovat z hlediska formálního, sémantického a kolokačního (funkčního). Jak jsme již zmínili výše, frazémům a idiomům se lidově a nespécificky občas říká **rčení** - na rovině větěných kombinací slovních, **přísloví či pořekadlo**, popř. pranostika pak na rovině větne, do které ještě spadají formule různého typu. Zcela odděleně stojí **přirovnání**, které může být na rovině kolokační i větne a binominály, které zahrnují i nefrazémy.

„Prvky, které do frazeologických kombinací jako komponenty formálně vstupují, jsou různé podle své členské roviny, kam patří, zvl. morfémy (kořeny nebo afíxy), lexémy, kolokace, klauze nebo propozice (věty), a zároveň se vyskytují zpravidla (kde je to relevantní) pouze v určitém tvaru, nikoli v podobě lemmatu.“^{6,7} Frazém či idiom, jako rezultatívní prvek těchto kombinací se funkčně řadí vždy na úroveň vyšší. Uvedme např. **frazém lexikální** (*přestřelit*, kde jsou komponenty *pře-střelit*, oproti pravidelnému *pře-hodit*), **frazém kolokační** (*mít strejčka* oproti pravidelnému *mít tetičku*), **frazém propoziční** (*To je slovo do pranice* a pravidelné komponenty *To je slovo do diskuze*).

4.3 VLASTNOSTI FRAZÉMU A IDIOMU

Abychom mohli rozlišit, zda je daný výraz frazeologismus nebo pouhé spojení určitých slov, musíme si definovat určitá kritéria a vlastnosti, které jsou pro jednotlivá slovní ustálení příznačné, a frazeologismus se jimi tedy odlišuje od ostatních konstrukcí.

⁵ ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. str. 32

⁶ V lingvistice lemma (též lema, mn. č. lemmata) označuje základní slovníkový (heslovitý) tvar slova

⁷ ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. str. 33

Mezi tyto vlastnosti, jako strukturní znaky frazeologické jednotky můžeme uvést: ekvivalentnost (rovnocennost), souvztažnost, ustálenost, obraznost (přenesení významu), doslovnou nepřeložitelnost, idiomatičnost, reprodukovatelnost, významovou nerozložitelnost, expresivnost, emocionálnost, celistvost pojmenování, petrifikovanost, a zřídka i některé další vlastnosti a případně modifikace nebo kombinace uvedených vlastností.

Jako první si můžeme uvést jistou **ekvivalentnost** frazému s jiným slovem nebo slovním spojením, neboli jejich rovnocennost. To znamená, že dané ustálené slovní spojení lze zaměnit, nahradit nebo opsat jiným slovem (jednoslovným ekvivalentem) a to aniž bychom jakkoli porušili význam výpovědi. Rozdíl mezi těmito výrazy se posléze nachází v míře emocionálního zabarvení a expresivity, ale významová stránka nepodstupuje nijak výrazné změny. Frazeologický výraz sám o sobě vždy vyjadřuje určitou míru osobitosti či stanoviska mluvčího, kdežto jemu ekvivalentní vyjádření je tohoto nádechu ušetřeno a vyznačuje se nulovým nebo téměř nulovým emocionálním či expresivním zabarvením. Je tedy možno zde mluvit o jakési sémantické příbuznosti. Co se ale týče formy (gramatické a morfologické kategorie), ekvivalentní obrat se s frazeologismem neshoduje.

Jak jsme již konstatovali výše, mezi charakteristické vlastnosti frazémů a idiomů patří **expresivnost**, která ztvárňuje subjektivní hodnocení nebo postoje mluvčích. Mlacek (1984) spolu s Čermákem (2007), který mimo jiné expresivnost řadí spolu s obrazností, nepřeložitelností, emocionálností a terminologičností do jedné skupiny znaků frazeologizmů a to do sémantické, tvrdí, že expresivnost, ačkoli se tento znak vyskytuje u většiny frazémů, nevypovídá o její možné aplikaci na celou skupinu.

Další velmi důležitá charakteristika frazeologizmů je **obraznost**. Jde o takovou vlastnost, kdy jednotlivé významy frazémů nelze uskutečnit v reálném životě a pokud bychom se o to pokusili, danému významu bychom se ani nepřiblížili. Obraznost je tedy, prakticky vzato, spjata s přenesením významu. Jelikož se ale kromě frazémů může obraznost uplatňovat u jakýchkoli slovních spojení a nevždy je u frazémů přítomna, nemůžeme ani ji považovat za dostatečné kritérium pro určení frazeologismu. Obraznost neboli přenesení významu je velmi častá u výrazů, kdy přenášíme např. vlastnosti zvířat nebo určitých věcí na člověka, tudíž se jedná spíše o **porovnávání**.

Jeden z nejdůležitějších atributů je **ustálenost**, která se projevuje v pevném nezaměnitelném spojení jednotlivých komponentů, z čeho plyne, že změni-li se forma (celková struktura), ztrácí frazém svůj význam. S tímto stálým spojením se vyskytuje

nezaměnitelnost těchto komponentů, což je mimo jiné jedna z vlastností, o kterých mluví Mlacek (1984).

V neposlední řadě je třeba zmínit koncept **reprodukovatelnosti**, který lze pojmut jako konečnou fázi procesu utváření frazémů před jejich užitím v praxi, tudíž v jazyce. Do aktivní slovní zásoby tato frazeologická jednotka vstupuje již jako hotový celek a během jeho užívání se již nemění a zůstává v původní podobě.

Dále k těmto vlastnostem můžeme zařadit **významovou nerozložitelnost** a **celistvost frazému**, která se týká výrazu jako celku, nikoli pouze jeho složek. Na druhou stranu nám v některých případech tato analýza může značně ulehčit přiblížení, pochopení a objasnění jevů v určitých souvislostech a okolnostech. Jedná se především o komponenty již zastaralé, které vypovídají o již vymizelých činnostech či jevech.

Při hlubším zkoumání těchto vlastností se samozřejmě setkáváme s mnoha dalšími jevy, které nejsou uváděny kolektivně všemi lingvisty, nýbrž jednotlivci. Například se uvádí kromě všech výše zmíněných také **nepřeložitelnost** do druhých jazyků. V podstatě to znamená, že frazeologismus, který se původně nacházel v určitém jazyce, byl převzat jiným jazykem a to buď v naprosto ekvivalentní podobě, nebo s menší mírou ekvivalence. Např. frazeologismus *vodit někoho za nos* odpovídá anglickému ekvivalentu *lead by the nose* a jeho konstrukce je obdobná i v jiných jazycích. Oproti tomu ale existují případy, kdy tyto ustálené jednotky nelze do druhého jazyka přeložit, ať již doslovně či částečně, a tudíž je zde třeba užít opisu. Ačkoli jsou některé výrazy skutečně nepřeložitelné, toto kritérium nelze považovat u frazémů za typické, jelikož je tento jev málo frekventovaný a tudíž jej opět nelze aplikovat na celou skupinu.

Mlacek počítá k sémantickým vlastnostem **idiomaticčnost**, která splňuje kritéria sémantické nerozložitelnosti či jeho celistvosti. Jako druhotný a ne nejvýznamnější jev uvádí „**nadslovnost**“, která poukazuje na formu, ale i zařazení z hlediska stavby, kdy si frazeologismus buduje pevné místo mezi slovem, slovním spojením a dalšími syntaktickými útvary.

(MLACEK, J. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. str. 33-46)

(ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007)

5. KLASIFIKACE

5.1 KLASIFIKACE STRUKTURNÍ

Čermák (2007) rozlišuje frazémy a idiomy na základě jejich formálně-strukturní klasifikace, která vychází z jednotlivých prvků, které tyto frazeologismy utvářejí. Mezi základní typy členění řadí i další, kterými se ale pro jejich značné nedostatky dále nezabývá. Z hlediska formální struktury jsou pak frazémy řazeny následovně:

a) **kolokační idiomy a frazémy**: „patří sem ty frazémy a idiomy (kolokace), jejichž komponenty jsou slova, resp. určité slovní formy, a které samy o sobě ještě netvoří promluvu, větu. Růzností struktur, jevů i počtem výrazů je to nejvýraznější oblast idiomatiky a frazeologie.“⁸

- a. přirovnání (*mít hlad jako vlk, lehký jako pírko, pít jako duha*)
- b. verbonominální kvazifrazémy (*projevit zájem, způsobit škodu*)
- c. binomiály (*hlava nehlava, letem světem, být či nebýt*)

b) **propoziční idiomy a frazémy**: „základní rozdíl tu je v množství účastněných mluvčích a tedy promluv“⁹; pokud jde o frazémy s jediným subjektem (mluvčím), jsou pojmenovány jako frazémy propoziční a polypropoziční monosubjektové; oproti nim stojí frazémy polypropoziční intersubjektové a tedy s dvěma mluvčími.

- a. monosubjektové frazémy a idiomy
 - i. propoziční (*Ani kuře zadarmo nehrabe, To zrovna!*)
 - ii. polypropoziční (*Vrána k vráně sedá, Povídali, že mu hráli!*)

b. intersubjektové frazémy a idiomy (A: *Děkuji*, B: *Není zač!*, A: *Já mám hlad*, B: *Tak ho hlad' a říkej mu malej!*)

c) **idiomy a frazémy lexikální**: „patří svými komponenty do roviny morfémové (slovotvorné a flektivní) a mají jedinou syntetickou, nediskrétní formu; funkčně jsou jednoslovným

⁸ ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. str. 44

⁹ tamtéž, str. 52

lexémem. Patří tradičně k nejspornější a také k nejzanedbávanější oblasti frazeologie“ (*kratochvíle, každopádně, neplecha*).¹⁰

Konstrukční třídění v pojetí Mlacka (1984) vyplívá z konstrukce, tedy stavby frazeologismu. Z tohoto hlediska rozlišujeme následující typy:

a) **fráze** - frazeologické jednotky s větnou strukturou, která se svou formou podobá jednoduché větě (*Padla kosa na kámen*), souvětí (*Co oči nevidí, to srdce nebolí*), složenému souvětí, přičemž frazeologismus nemusí být nutně souvětí jako celek, nýbrž jen část věty (...
až se mu dělají boule za ušima)

b) **frazeologický obrat** - jednotka se slovesnou syntagmatickou stavbou, tento typ frazeologismů je zaprvé nejpočetnější a zadruhé patří k tvarově nejrozmanitějším druhům, jako konstrukčně dominantní člen v nich vystupuje sloveso (*udělat díru do světa, dostat se z bláta do louže, zůstat na ocet*)

c) **frazeologický výraz nebo úsloví** - ustálené syntagmatické spojení, ve kterém chybí sloveso, jedná se především o jmenné (substantivní, adjektivní, pronominální) a příslovečné výrazy, některá ustálená přirovnání, apod. (*oko za oko, zub za zub, ve dne v noci*)

d) **minimální frazeologická jednotka** - frazeologismus, který se skládá z jednoho původně neplnovýznamového a jednoho plnovýznamového slova, zejména jde o ustálená spojení předložky a substantiva v požadovaném pádě (*bez debat, do sytosti*)

5.2 KLASIFIKACE SÉMANTICKÁ

Sémantické třídění frazeologismů se uplatňovalo ve frazeologii jako první a dlouhou dobu také jako jediné. Z tohoto důvodu se mu i dnes připisuje rozhodující postavení mezi všemi ostatními klasifikacemi. Jak zmiňuje Mlacek (1984), základy tohoto třídění položili Ch. Bally a V. V. Vinogradov, kteří jsou považováni za zakladatele moderní teorie o frazeologii.

Tato klasifikace vychází z poměru mezi lexikálním vyjádřením a významovou platností frazeologické jednotky, z toho, do jaké míry význam celé jednotky souvisí (nebo naopak nesouvisí) s významy jednotlivých slov. Samozřejmě je i toto třídění poměrně

¹⁰ tamtéž, str. 60

individuální, Bally vyčleňuje „frazologické grupy a celky“, Vinogradov „frazologické zrazy, celky a spojenia“.

Současná klasifikace podle Mlacka (1984) uvádí běžně čtyři a někdy i pět typů:

a) frazeologické srůsty - někdy se sem řadí idiomy (frazologismy typické pro určitý jazyk, doslova nepřeložitelné), dále pak frazeologismy, jejichž význam není nijak motivován jednotlivými složky

b) frazeologické celky - takové frazeologismy, jejichž význam zprostředkovaně souvisí s významy jednotlivých komponentů, jsou jimi do jisté míry motivované, tyto jednotky se vyznačují ustálenou obrazností

c) frazeologické spojení - do této skupiny se řadí takové jednotky, jejichž aspoň jeden člen má tzv. frazeologicky vázaný význam (slovo se vyskytuje pouze ve významu daného frazeologismu), ostatní komponenty mají svůj původní lexikální význam

d) frazeologické výrazy - jedná se o takové frazeologismy, jejichž jednotlivé komponenty vystupují ve svém vlastním významu a jejichž spojení je jako celek ustálené a může mít jak doslovný, tak přenesený význam

e) frazeologické sdruženiny - jde o užší skupinu frazeologismů, které se vyskytují v doslovném i přeneseném významu a zároveň představují jakési jazykové vyjádření gesta

5. 3 KLASIFIKACE FUNKČNÍ

Na základě jednotlivých funkcí frazémů vyčleňuje Mlacek (1984) čtyři typy frazeologismů:

a) frazeologismy s nominativní nebo pojmenovávací funkcí (všechny frazeologismy kromě frází, které nedisponují pojmenovávací funkcí)

b) frazeologismy s výpovědní anebo komunikativní funkcí (frazémy, které obsahují nějaké ponaučení, mají určitou výpovědní hodnotu a vyznačují se obrazností - přísloví, pořekadla)

c) frazeologismy s nominativně-komunikativní funkcí (takové jednotky, které mají formu úsloví nebo frází)

d) frazeologismy, které nemají výraznou nominativní ani komunikační funkci (jedná se především o specifické citoslovní a modální frazeologismy)

5.4 KLASIFIKACE PODLE PŮVODU

Dle původu dělí výše zmiňovaný autor frazémy a idiomy na domácí a převzaté. Tyto dvě kategorie jsou však neuspokojivé, jelikož převzaté frazémy, pokud tedy neobsahují cizí zeměpisné pojmy, velmi rychle a snadno zdomácní a jejich vnímání jako frazému původně cizího se naprosto vytrácí. Rozlišujeme tedy dále následující:

a) frazeologismy převzaté z **antiky** nebo ze **starověkých řeckých a římských dějin a mytologie** (*trojský kuň, danajský dar, překročit Rubikón, Achillova pata*)

b) frazeologismy spojené s **biblickým a křesťanským** původem (*nést svůj kříž, v rouše Adamově, stát jako solný sloup*)

c) frazeologismy související se **společenskými dějinami** (*bojovat s větrnými mlýny, objevit Ameriku, Kolumbovo vejce*)

d) frazeologismy spjaté s **literaturou** - názvy, citáty, postavy (*rytíř bez bázně a hany, je cosi shnilého ve státě dánském*)

e) frazeologismy, které přetrvaly z vyprávění a **lidové slovesnosti** (*za sedmero horami a sedmero řekami, třináctá komnata, stavět vzdušné zámky*)

f) frazeologismy odrážející **životní zkušenosti** lidí (*na stará kolena, vozit dříví do lesa*)

g) frazeologismy vzniklé na základě různých **řemesel** (*kout železo dokud je žhavé, být u kormidla*)

h) frazeologismy vzniklé z různých **zájmových činností** (*zvyšovat laťku, přiznat bravu, položit někoho na lopatky*)

i) frazeologismy, které vznikly ze spojení používaných v oblasti různého **moderního odvětví** (*vyhodit do povětří/ do vzduchu, jet na plný plyn, být jako zpomalený film*) a další.

Mezi toto třídění je ještě třeba zahrnout cizojazyčné citátové frazémy, které jsou do druhého jazyka přebírány ve své původní podobě (frazémy, které obsahují pouze některý

cizojazyčný komponent, se do této kategorie neřadí - *být alfou a omegou něčeho*) a to např.: *corpus delicti, faux pas, in flagranti* apod.

Dále se toto dělení (domácí, převzaté) ještě rozšiřuje o dvě kategorie a to frazeologické **kalky**, což můžeme volně parafrázovat jako doslovný překlad cizího frazému (*běžný účet - conto corrente, všechny cesty vedou do Říma - all rous lead to Rome, apod.*) a **polokalky**, tzn. poloviční překlad, tudíž překlad pouze některých slov z frazému.¹¹

5.5 KLASIFIKACE SLOVNĚDRUHOVÁ

Tento princip třídění zmiňuje jak Mlacek (1984), tak Čermák (2007). Postup této klasifikace se zde neodvíjí od určení slovních druhů jednotlivých komponentů, ale záleží zde na slovním druhu ekvivalentního slova, kterým daný frazeologismus můžeme/musíme nahradit (*mezi čtyřma očima - o samotě/sami, zčista jasna - nečekaně* ⇒ *příslovce*).

V oblasti víceslovných jednotek je třeba počítat na jejich nevětné úrovni s funkční ekvivalencí lexému, pro češtinu tu je tedy 10 tříd víceslovných ekvivalentů, především frazémových:

a) substantiva/ nouns (*zlatý důl - a glod mine, teplé místečko - a cushy job*)

b) adjektiva/ adjectives (*neslaný nemastný - wishy-washy, staří mladí - young and old alike*)

c) verba/ verbs (*číst někomu levity - read someone the riot-act, umět se narodit - have the lucko f the devil*)

d) adverbia/ adverbs (*široko daleko - widely/ in many places, kolem dokola - round and about*)

e) pronomina/ pronouns (*nějaký ten - some/ quite a few, moje maličkost - a little me*)

f) numerace/ numerals (*jeden dva - one or two/ some, jeden za druhým - one after another*)

g) prepozice/ preposition (*co do - as for, s ohledem na - with regard to, až na - with the exception of*)

¹¹ KRÁTKÁ, M.: *Frazeologizmy obsahující názvy orgánů smyslového vnímání v češtině a ruštině*. [Bakalářská diplomová práce.] Brno 2008. Masarykova Univerzita. Fakulta filozofická. Vedoucí práce: PhDr. Jiří Gazda, CSc., str. 16

h) konjunkce/ conjunctions (*ba i - even/ to be sure, kór když - let alone*)

i) partikule/ particles (*co když - chat about/ if, kdyby tak - I wish*)

j) interjekce/ interjections (*jen klid! - (take it) easy!, to zrovna! - no idea!*)

5.6 KLASIFIKACE VE VZTAHU KE SPISOVNOSTI

Frazeologismy, stejně jako ostatní jazykové jednotky lze dělit na **spisovné** a **nispisovné**. Mlacek (1984) tvrdí, že za spisovné zde nelze pokládat jen ty frazémy a idiomy, které jsou gramaticky korektní, jelikož gramatické vlastnosti v oblasti frazeologie jsou víceméně irelevantní. Do této doby se však tyto dva pojmy **spisovná frazeologie** a **nispisovná frazeologie** v odborné literatuře přesně nevymezily. Je třeba zmínit, že určování hranic spisovnosti bude stejně těžké jako u vymezování spisovnosti lexika.

Důraz se zde klade především na jejich ustálenost a všeobecnou rozšířenost. Za spisovné frazeologismy pokládáme zejména ty, které mají ustálenou spisovnou konstrukci, obsahují spisovná slova a tvary slov, a které jsou významově a komunikativně zřetelné pro uživatele toho kterého jazyka.

Oblast nispisovné frazeologie je vnitřně nejednotná. Můžeme v ní ale rozlišit dvě patrně odlišné sféry:

a) nářečová frazeologie:

- frazeologismy s hláskovou, tvarovou nebo syntaktickou obměnou spisovných frazeologismů
- frazeologismy, které vyjadřují stejný obsah jako spisovné frazeologismy, ale jinými slovy
- frazeologismy, které vyjadřují takové pojmy a obsahy, které se spisovnou konstrukcí vyjádřit nedají, jedná se o vyjadřování místních skutečností a pojmů

b) slangová frazeologie:

- doposud není nijak podrobně zkoumána, ale přítomnost slangových výrazů je v současném jazyce zřejmá (*dát si šlofika, mít letecký den, vzít roha, apod.*)

Řadí se sem tedy i takové frazeologismy, které se vyznačují nějakým defektním rysem, obsahují archaismus a gramatická struktura by v těchto případech zněla naprosto nepřírozně (*bolí to jako bejk*).

5. 7 KLASIFIKACE DLE VZNIKU

Podle báze vzniku se frazeologismy dělí na ty, které vznikají konkrétním slovním spojením a na ty, které vznikají ustálenou konstrukcí. Podle Mlacka (1984) můžeme rozlišit:

- a) **lexikální frazeologismy** - tvoří se z určitých, konkrétních slov a lexémů (*mít zaječí úmysly*)
- b) **syntaktické frazeologismy** - mají ustálenou konstrukci (*jak-tak*), která je pro tyto frazeologismy nezbytná

5. 8 KLASIFIKACE PODLE USTÁLENOSTI A VARIANTNOSTI

Ustálenost, jak jsme již zmínili výše je jedna z charakteristických vlastností frazeologismů, která jim propůjčuje určitou pevnou strukturu a formu, kterou vždy disponují v určitém kontextu. O variantě se mluví tehdy, když se struktura frazeologismů může více či méně pozměnit nebo může být určitý komponent nahrazen synonymním výrazem (jedná se tedy o změnu či záměnu). Mlacek (1984) podle míry těchto dvou vlastností vymezuje:

- a) **frazeologismy petrifikované** - nejvyšší míra ustálenosti, nedochází zde ani k záměně komponentů ani k změně struktury nebo tvaru slov (*tichá voda břehy mele, marná sláva*)
- b) **paradigmatické řady a formy frazeologismů** - v rámci lexikální frazeologie, dochází zde ke změně či ohýbání některého komponentu (*dělat z komára velblouda - dělal z komára velblouda, kámen úrazu - kamenem úrazu*)
- c) **varianty frazeologických jednotek** - připouští variace více komponentů (morfologické, syntaktické, lexikální změny), ačkoli si ponechává svůj celkově nezměněný význam daného frazeologismu

d) **aktualizace či parafráze frazeologismů** - různé přestavby (morfologické, lexikální, syntaktické), které zcela naruší konstrukci frazeologismu

5. 9 KLASIFIKACE STYLISTICKÁ

Co se týče stylistiky, frazeologismy se podle svého zabarvení a expresivnosti člení na dva základní typy a to **knižní** a **hovorové**. V rámci těchto dvou typů je možné ještě další a hlubší dělení, např. frazeologismy hovorové se dále rozlišují, mají-li žertovné, ironické nebo třeba vulgární podbarvení. Dále můžeme zmínit expresivnost, eufemismus, dysfemismus, hyperbolu, sarkasmus, tabuová slova, apod. Dříve byla oblast frazeologie pokládána za součást stylistiky.

Šanskij dále rozlišil frazeologismy ještě na **mezistylovou frazeologii** (frazeologismy bez expresivního zabarvení či subjektivního hodnocení užívané ve všech stylech jazyka, mohou utvářet synonymní páry), **frazeologické archaismy** (výrazy, které se přestaly aktivně užívat z důvodu jejich nahrazení vhodnějším slovním spojením nebo slovem), **frazeologické historismy** (aktivně neužívané obraty, jejichž označení děje či jevu se nevztahuje na skutečnost, ale na minulost).¹²

5. 10 KLASIFIKACE KOMPLEXNÍ ČI KOMBINOVANÁ

Při této klasifikaci zohledňujeme současně několik hledisek, tudíž nepozorujeme frazeologismy pouze z jednoho úhlu pohledu, ale soustředíme se hned na několik vlastností najednou.

V rámci tohoto posledního Mlackova (1984) kritéria vyčleňujeme dva typy frazeologismů - **kontaktné** (tento vztah umožňuje slovo z kontextu frazeologismu vkládat přímo do jeho struktury) a **nekontaktné** (nedisponují možností propojení slov v kontextu do frazému, jinými slovy řečeno nepovoluje do ustáleného spojení vložit slovo nacházející se v kontextu daného ustáleného spojení - marná sláva).

¹² KRÁTKÁ, M.: *Frazeologizmy obsahující názvy orgánů smyslového vnímání v češtině a ruštině*. [Bakalářská diplomová práce.] Brno 2008. Masarykova Univerzita. Fakulta filozofická. Vedoucí práce: PhDr. Jirí Gazda, CSc., str. 20

V tomto uspořádání jde především o určování vztahů jednotlivých frazeologismů k jejich kontextu a naopak. Dále se pak tyto jednotky mohou třídit na základě jejich okolí, kdy zjišťujeme přesný počet možností kontextového zapojení všech druhů frazeologismů.

6. FRAZEOLOGICKÉ EKVIVALENTY - KONTRASTNÍ PŘÍSTUP

Idiomy dvou jazyků mohou být podle Kvetka (2006) porovnávány ze systematického lingvistického hlediska (kontrastní přístup) a z hlediska jejich překladů v literárních textech (překladový přístup). V důsledku toho rozlišujeme mezi systémovými a překladovými ekvivalenty.

V kontrastním přístupu porovnáváme idiomy jednoho jazyka (J1) s idiomy jazyka jiného (J2), přičemž se zaměřujeme na jejich vzájemné ekvivalenty a interferenci. Cílem je zde najít odpovídající paralelní idiomy - systémové ekvivalenty a vystihnout jejich společné a rozdílné znaky. „Systémové“ ekvivalenty, které podrobíme kontrastní analýze, odráží ekvivalenci jednotlivých idiomů jazyka jako systému. Tyto ekvivalenty jsou stanovené možnostmi daného jazyka, tj. existencí nebo neexistencí idiomů se stejným (velmi blízkým) obsahem, který zahrnuje stejné nebo rozdílné lexikální komponenty.

V tomto nahlížení máme pak k dispozici idiomatické ekvivalenty a neidiomatické ekvivalenty (slovo, kolokace/ volné slovní spojení, opis) a přednost se zde samozřejmě dává idiomatickým ekvivalentům.

Když porovnáváme anglické a české idiomy, velká většina jich je založena na rozdílné formě vyjádření, tudíž nejlepší způsob jak je porovnat je pouze z hlediska jejich obsahové ekvivalence.

Zhruba můžeme mluvit o dvou skupinách těchto ekvivalentů - **absolutní** a **relativní ekvivalenty**, a o malé skupině **klamných ekvivalentů**. Toto rozdělení je nicméně zjednodušené. V realitě tvoří ekvivalenty kontinuum s absolutními ekvivalenty shodnými na jedné straně a s relativními odlišnými ekvivalenty na straně druhé. Kromě toho je ekvivalence také ovlivňována rozdílnými sémantickými strukturami jednotlivých idiomů, přítomností či nepřítomností variant, geografického kolísání, stylistické hodnoty idiomů a dalších faktorů.

Při výběru ekvivalentů musíme dbát na jejich reálnost a obvyklost, musíme se snažit vyhnout se náhodnosti nebo násilnosti. Je třeba, aby se jejich obraznost, motivovanost, expresivita, stejně jako jejich stylistické vlastnosti co nejvíce přiblížily původní frazeologické jednotce.

6. 1 ABSOLUTNÍ EKVIVALENTY

Podle Kvetka (1996) můžeme ekvivalenty absolutní rozdělit na a) **shodné**, vlastní absolutní ekvivalenty a b) **podobné** (téměř shodné) ekvivalenty.

6. 1. 1 SHODNÉ EKVIVALENTY

V širším slova smyslu jde o doslovnou a totožnou paralelu mezi výchozím a cílovým jazykem, tzn. totožné obsazení lexikálních komponentů, shodná struktura i obraznost. Mnohé z těchto frazeologismů vznikly kalkováním z cizího jazyka a často pocházejí z jednoho pramene (bible, antické dějiny, mytologie, z řečtiny a latiny, apod.) anebo vyjadřují lidovou moudrost a tradici a používají se ve více jazycích (internacionalismy).

(*černá ovce - black sheep, zakázané ovoce - forbidden fruit, studená válka - cold war, černý trh - black market, apod.*)

Tato skupina obsahuje převážně nevětné, hlavně substantivní, slovesné, adjektivní a adverbialní frazeologismy. Za absolutní ekvivalenty se dále považují i citátové frazémy, převzaté z cizího jazyka bez jakékoli změny (*lingua franca, faux pas, infant terrible, alma mater, apod.*)

6. 1. 2 PODOBNÉ EKVIVALENTY

Vycházejí ze stejné anebo velmi podobné obraznosti, ale obsahují gramaticky anebo lexikálně odlišný výraz, formu, komponent, což je často determinováno charakterem jazyka, jeho pravidly a zásadami. Tyto frazeologismy se tedy většinou liší užitím singuláru nebo plurálu, předložky, trpného a činného rodu nebo jednoduše svým slovosledem.

(*čas jsou peníze - time is money, házet perly sviním - cast pearls before swine, čert není nikdy tak černý, jak ho líčí - the devil is not so black as he is painted, není všechno zlato, co se třpytí - all that glitters is not gold, apod.*)

V této skupině převažují frazeologismy slovesné a větné.

6. 2 RELATIVNÍ EKVIVALENTY

Ekvivalenty, které Kvetko (1996) řadí do relativních, můžeme dále rozdělit na a) **částečně odlišné** ekvivalenty a b) **odlišné** (diferencované) ekvivalenty.

6. 2. 1 ČÁSTEČNĚ ODLIŠNÉ EKVIVALENTY

Tyto ekvivalenty tvoří skupinu, kde je alespoň jeden komponent shodný (např. základní sloveso při slovesných, adjektivum při adjektivních frazeologismů, apod.), ale je zde rozdílná obraznost, zdůrazňuje se jiná vlastnost, jde o jiný předmět apod.

(*vstát levou nohou z postele - get out of bed on the wrong side, poslední kapka - the last straw, mít mlsný jazyk - have a sweet tooth, apod.)*

6. 2. 2 ODLIŠNÉ EKVIVALENTY

Jinak řečeno diferencované vlastní relativní ekvivalenty tvoří skupinu s celkově odlišným lexikálním obsazením a obrazností.

(*vyhodit si z kopytka - paint the town red, v rouše Adamově - in a state of nature, apod.*)

Relativní ekvivalenty odrážejí národní specifickou, což také znamená, že jsou do určité míry determinovány historií, kulturou, tradicemi a zvyky daného jazykového společenství, přírodou, okolím, ve kterém žije i rozdílnými cizími vlivy, které na něj působí.

6. 3 KLAMNÉ EKVIVALENTY

Tzv. false friends, mezijazyková překladová homonyma nebo paronyma; tvoří malou skupinu idiomů zdánlivě si doslovně odpovídajících (identické lexikální komponenty), ale ve skutečnosti odlišných výrazů co do významu idiomu jako celku. Kvetko (2006) např. udává idiom *with a heavy heart* nebude mít v češtině ekvivalent *s těžkým srdcem*, ale *se zlomeným srdcem*.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

1. ÚVOD

Cílem této práce je konfrontovat české a anglické frazeologismy. Za oblast, z které jsem výrazy čerpala, jsem zvolila přirovnání, jejichž vyjádření podobnosti odkazuje na jednotlivé biblické postavy. Do seznamu těchto přirovnání jsem neřadila výrazy obsahující komponenty Bůh, boží, Ježíš Kristus, Pán Bůh, Duch svatý, Syn Boží, Hospodin, apod.

Kapitoly 4 až 7 se věnují českým frazeologismům ve formální a sémantické konfrontaci s jejich anglickými ekvivalenty; jsou čerpány z knihy ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009.

Anglické frazeologismy jsem čerpala z knih LAMSA, G. M. *Idioms in the Bible Explained and a Key to the Original Gospels*. New York: HarperCollinsPublishers, 1985., v které jsem žádné přirovnání odkazující na biblickou postavu nenašla a ROCKWOOD, C. *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. London: Chambers Harrap Publishers, 2009., jejímiž frazeologismy se zabývám v osmé kapitole praktické části.

Dle míry ekvivalence těchto frazeologismů jsem výrazy zařadila do čtyř kategorií tak, jak je definuje Kvetko (1996):

- a) **absolutní shodné ekvivalenty**
- b) **relativní částečně odlišné ekvivalenty**
- c) **relativní odlišné ekvivalenty**
- d) **frazeologismy bez anglického ekvivalentu**

Tyto kategorie jsou blíže charakterizovány v šesté kapitole teoretické části. Poslední ze zmiňovaných kategorií není součástí Kvetkova rozdělení, nicméně na základě mé excerptce jsem tuto kategorii musela přiřadit, jelikož jsem k frazeologismům spadajících do této skupiny nenašla odpovídající anglický ekvivalent, který by byl doložitelný z věrohodných zdrojů. Naopak do kategorie absolutní podobné ekvivalenty, kterou Kvetko (1996) uvádí, jsem nezařadila žádné přirovnání. Je to především z toho důvodu, že v této kategorii převažují frazeologismy větné a slovesné.

Porovnání jednotlivých ekvivalentů je založeno na formální a sémantické analýze (viz 3.2 a 3.3) s jejich následným znázorněním v odpovídajícím vzorci. Mezi anglickými frazeologismy se ale objevují i takové výrazy, které díky své struktuře těmito vzorci znázorněny být nemohou. Z tohoto důvodu tato přirovnání analyzují čistě z morfologického hlediska.

Co se týče biblického původu jednotlivých frazeologismů, jako zdroj uvedených citací v českém jazyce je *BIBLE SVATÁ, aneb všecka svatá Písma Starého i Nového zákona. : Podle posledního vydání kralického z roku 1613*. Praha: Česká biblická společnost, 1991. a anglické příklady jsou z knihy *THE HOLY BIBLE Containing the Old and New Testaments. Authorized King James Version*. Salt Lake City: The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints, 1990.

Za příklady uvádím proto tedy pouze kapitolu a verš, kde se zmíněná citace nachází (např. Genesis 25:7). Jednotlivá vydání, ať už česká nebo anglická, se liší počtem stran a umístěním kapitol, tudíž abychom se vyhnuli nedorozumění, neuvádím je. Uvedena je vždy jak česká, tak anglická ukázka, z tohoto důvodu zmiňuji číslo kapitoly a verše pouze u prvního z příkladů.

Tam, kde je to možné, uvádím, tak jak je zmiňuje Čermák (2009), k českým výrazům synonyma a antonyma.

2. FRAZELOGIE A BIBLE

Bible představuje v současné frazeologii, a to nejen české a anglické, velmi bohatý pramen. Frazémů, které mají svůj původ v Bibli, je takové množství, že si to většinu času ani neuvědomujeme a používáme je v běžně mluveném i psaném projevu. Tyto frazémy neodmyslitelně patří do aktivní slovní zásoby.

Tyto typy frazému představují všechny, které se v našem jazyku vyskytují. Jde např. o frazémy:

- a) **substantivní/ jmenné** (*alfa a omega, Sodoma a Gomora, jáma lvová, vyšší moc*)
- b) **adjektivní** (*do nebe volající, s pomocí Boží, do konce světa, až do aleluja*),
- c) **verbální/slovesné** (*začít od Adama, mít nebe na zemi*).

Velmi početnou skupinu frazémů tvoří:

- a) **přírovnání** (*být starý jako Metuzalém, cítit se jako v ráji, čekat jako na boží slitování*)
- b) **frazémy propoziční v podobě věty** (*je to vůle boží, už je s tím ámen, přišlo na lámání chleba*)
- c) **polypropoziční v podobě souvětí** (*kdo hledá, najde; host do domu, Bůh do domu*).

Frazémy biblického, a tedy křesťanského původu, si povětšinou zachovaly svou formu i lexikální složení, ačkoli se někdy posunul nebo změnil jejich význam. Hodně frazémů ztratilo svou původní náboženskou náplň a jejich význam, který byl kdysi vázaný na křesťanskou víru, Boha, Krista nebo jiné předměty související s touto náboženskou oblastí, zevšeobecnil a zevšeobecnil se.

Musíme vycházet z předpokladu, že vývoj společnosti je mimo jiné spatřován ve vývoji jazyka. Pokud se mění politické, ekonomické, kulturní a další společenské podmínky, jsou tyto změny viditelné i v jazyce, a to především ve slovní zásobě, lexikonu a jeho neoddělitelné části - frazeologii. Ta v podstatě odráží jak život člověka ve společnosti ve všech jeho oblastech stejně, tak vývoj celkové společnosti, a to v jazykovém ztvárnění s jistým expresivním postojem. Ve frazeologii se tudíž výrazně odrážejí charakteristické rysy typické pro příslušné období, ve kterém jednotlivé frazémy vznikaly. V předcházejícím

období byly tyto frazémy výrazně ovlivněny změnami souvisejícími s omezením vlivu a působením církve na společnost. Z tohoto hlediska je možné frazémy biblického původu rozdělit do dvou skupin:

a) frazeologismy obsahující křesťanská jména a názvy (*Bůh, Kristus, boží, anděl*), které se z důvodu nevhodnosti či nežádoucnosti nahrazovaly jinými, ačkoli se jim někdy nedalo vyhnout (*zaplat' Pán Bůh, jako Písmo svaté*); do této skupiny se řadí i částice typu *bohužel* nebo *chválabohu*, které se původně používaly jako frazémy

b) frazeologismy neobsahující křesťanská jména a názvy (*mít s někým kříž, dostat se do jámy lvové, oko za oko, zub za zub*)

Mnohé současné frazémy biblického původu nemáme ze starších období doložené jako frazémy, nýbrž jako volná slovní spojení, tudíž historické prototypy současných frazeologismů. Jejich změna ve frazeologismy je výsledkem dlouhodobého frazeologizačního procesu, jehož vývoj směřoval od volných slovních spojení přes postupné ustalování (nejčastěji metaforou) až k jejich idiomatičnosti.¹³

¹³ SKLADANÁ, J. Biblia ako prameň slovenskej frazeológie. In *Tekst sakralny. Tekst inspirowany liturgiá*. Red. G. Habrajska. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 1997, s. 289 - 293.

3. TEORIE PŘIROVNÁNÍ

3.1 PODOBNOST A PŘIROVNÁNÍ

Podobnost je považována za jeden ze základních sémantických vztahů, s nímž se v jazyce setkáváme v mnoha podobách. Jak uvádí Čermák (2009), v úvahách o podobnosti jde vždy v jádru o sémiotický vztah k denotátům různého typu a o jejich vzájemný poměr.

Tato podobnost může mít formu jazykového pojmenování **nespecifického** (*ten kámen je podobný vejci, ten kámen je jako vejce*), které vyžaduje slova jako podobný, podobat se, vypadat, zdát se, připadat, tvářit se jako apod, a kde musí být výběr modelu a vzoru posluchači z předchozí situace známý.

Ke **specifickému** pojmenování řadíme výrazy typu *jsou si podobni jako vejce vejci*, přičemž zde vůbec nemusí jít o podobnost s uvedeným modelem. Na rozdíl od prvního typu, kde je pouze přítomen komparátor *jako*, se zde již jedná o přirovnání, komparaci, jelikož tyto výrazy představují ustálené systémové prostředky jazyka územ normalizované jako celek.

Především se zde řeší otázka pojmenování **konkrétního/ doslovného** (*vypadá jako vejce*) a **metaforického/ přeneseného** (*podobat se jako vejce vejci*), jejich hranice nejsou vždy tak úplně ostré.

Proti přirovnáním **ustáleným** (*tlustý jako sud, bílý jako sníh*), která lze registrovat ve slovníku, učít se od druhých apod. stojí přirovnání **neustálená** (*vypadat jako vejce, jako hruška*), která vznikají a zanikají podle momentální potřeby mluvčího.

Přirovnání můžeme tedy stručně vymezit jako „ustálené a idiomatické pojmenování sloužící k označení a hodnocení (především) podobnostního vztahu mezi jménem (substantivem), určeným v konkrétním kontextu, a předem daným modelem.“¹⁴

3.2 FORMÁLNÍ STRÁNKA PŘIROVNÁNÍ

Vlastní struktura přirovnání po stránce formální se dělí na zpravidla jasně odlišné strany, levou a pravou. Komponenty na obou stranách se realizují všemi čtyřmi

¹⁴ ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. str. 486-487

autosémantickými slovními druhy, tedy substantivem, adjektivem, verbem a adverbium. V praxi je ale jejich výskyt značně nerovnoměrný.

Na levé straně se běžně setkáme jen s verbem (V) a adjektivem (A) (*poslouchat jako hodiny, být lehký jako pířko*). Pravá strana je ve velké většině případů tvořena substantivem (S) nebo substantivizovaným adjektivem (*být tvrdý jako kámen, hrát jako ponocný*). Důsledkem toho je, že adjektivum na pravé straně má silný sklon být substantivem nahrazováno, což svědčí o značně nominálním charakteru této strany. Jelikož je práce zaměřena na přirovnání obsahující jména biblických postav, se substantivizací se u českých frazeologismů nesetkáme.

Jako nejběžnější základní a jednoduchou strukturu českého přirovnání můžeme stanovit kombinaci **V-k-S**, popř. **V-(A)-k-S**.

Pro označení těchto komponentů je užito podtržení těchto komponentů.

3.3 SÉMANTICKÁ STRÁNKA PŘIROVNÁNÍ

Obecná struktura přirovnání po stránce sémantické je podle Čermáka (2009) **(Kd)-R-(Tk)-k-Kt**, kde **Kd=comparandum**, tj. referent doplňovaný vždy až kontextem, aktualizovaný nominální výraz, k němuž se celé vlastní přirovnání jako specifikující a referující predikát vztahuje; **R=relátor**, relační prvek obvykle verbální povahy, tj. vlastní první ustálený komponent levé strany; **Tk=tertium comparationis**, tj. jen někdy explicitně vytčený a lexikálně vyjádřený společný znak, rys, kvalita, modus, aspekt apod. vztahující se jak ke komparandu, tak i komparátu, na jehož základě se vytváří mezi obojím vlastní vztah podobnosti; **k=komparátor**, tj. formální znak přirovnání vyjadřující obecně vztah mezi komparandem a komparátem (obv. *jako*); a konečně **Kt=comparatum**, tj. zobecněný model, prototyp, tj. sémanticky vždy jediný (třebaže formálně někdy složený) komponent pravé strany výrazu a vlastní jádro přirovnání, které slouží k ozřejmění, aktualizování komparanda.

Komparandum (Kd) je kontextově závislé, nestandardní, nenormalizované, nejasné a nevyhraněné. Celým výrazem se ozřejmuje a vytčením podobnosti se známým Kt se i jaksí klasifikuje. 80% všech Kd se týká člověka, zbylých 20% se dělí na dvě zhruba stejné skupiny - abstraktní referenty (je tu tma jako v pytli) a konkrétní referenty (být sladký jako med).

Relátor (R) je v čisté podobě pouze verbum široké kategoriální platnosti (být, mít, vypadat, tvářit se, cítit se, připadat si, podobat se, apod.). Relátor může v přirovnání figurovat buď sám, tj. bez Tk, nebo spolu s ním, anebo se vypustí, což nám indikuje, že rozdíl mezi R a Tk není vždy ostrý a dostatečně jasný, abychom mohli určité přechody popřít. (srov. *být (R) tlustý (Tk) jako sud/ řvát (R) (být (R) řvoucí (Tk)) jako lev*).

Tertium comparationis (Tk) bývá slovnědruhově nejpočetněji vyjádřeno verbem, adjektivem a řídčeji i substantivem nebo adverbem. Jeho úloha, pokud je přítomno, je čistě vytýkácí a konkretizační. Tk může být vyjádřeno explicitně (být zarostlý jako Ezau) nebo implicitně (být jako Ezau). Samo o sobě je Tk, vzhledem k povaze užitého komparáta, komplexní a významově široké, což se projevuje nutností zachytit formálně jen jeho základní význam, jelikož jeho další rysy nejsou relevantní (*být stydlivý/ ostýchavý/ plachý jako panna* nebo *řvát/ křičet/ ječet/ vrískat jako opice*). Anebo Tk vyjadřuje takové rysy a aspekty, které jazyk pojmenovává jen nesnadno, pak se Tk explicitně nevyjádří (*jsou jako siamská dvojčata*), tj. podobní, popř. stejní v chování, ve vzájemné společnosti, vzhledu apod.

Komparátor (k) je jediným formálním znakem celého systému přirovnání. Vedle existence rozdílů a odstínů daných variantami *jako* (*jako by, jako že, jako když, apod.*), které je v této oblasti nejfrekventovanější, je podobnostní vztah u přirovnání vyjadřován i výrazy specifickými (*až, že by, co, div, jen, než, apod.*)

Komparátum (Kt) je standardizovaný a obvykle obecně známý model přirovnání, který může být vyjádřen jednotlivými slovy, víceslovným spojením nebo přímo celou větou, kde jsou poslední dvě uvedené varianty někdy samy o sobě idiomy.

Pro viditelnost a přehlednost v textu značím komponenty sémantické struktury **zvýrazněním**. Vzhledem k menšímu „znečištění“ textu zvýrazňuji pouze zkratky uvedené v závorce (**Kd, R, Tk, k, Kt**).

(ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. str.494-499)

3. 4 MORFOLOGICKO-SYNTAKTICKÁ STRÁNKA PŘIROVNÁNÍ

Morfosyntaktické vyjádření struktury frazeologismu zde užívám pouze v případech, kdy anglické ekvivalenty netvoří jako celek přirovnání, jak je tomu u všech českých frazeologismů. Jejich struktura pak není ve formálním a sémantickém vzorci přirovnání zohledněna a nemůže jím tedy být znázorněna.

Jelikož se v anglickém jazyce morfologická a syntaktická rovina značně prolíná, je zde zcestné jednotlivé frazeologismy popisovat úplně všemi slovními druhy a nebo se soustředit pouze na jejich „větnou“ strukturu. Celý frazeologismus je zde tedy popsán z hlediska jeho morfologické, popř. syntaktické stavby.

4. ABSOLUTNÍ SHODNÉ EKVIVALENTY

starý jako Abrahám/ Metuzalém	as old as Methuselah/ Adam
jako Daniel v jámě lvové	like Daniel in the lion's den
jako David a Goliáš	like David and Goliath
trpělivý jako Job	as patient as Job
jako Lotova žena	like Lot's wife
moudrý jako Šalamoun	as wise as Salomon

4. 1 OBECNÝ POPIS

Absolutní shodné ekvivalenty se vyznačují tím, že komponenty jejich levé i pravé strany se shodují. Jde o takové frazeologismy, které jsou totožné svou formou i obrazností. Do této skupiny jsem zařadila 6 takovýchto frazeologismů, které dle **SČFI - přirovnání**¹⁵ poukazují na jednotlivé biblické postavy.

U českých idiomů si můžeme povšimnout naprosto identických komparátorů *jako*, kdežto v anglickém jazyce se tento znak přirovnání u jednotlivých idiomů mění: *like, as ... as*. Oba tyto výrazy můžeme klasifikovat jako zcela shodné s českým *jako*, přičemž anglické *like* se ve velké většině objevuje u takových frazeologismů, kde je levá strana vyjádřena pouze relátorem (**R**), tedy slovesem a *as...as* se objevuje v těch případech, kdy je toto sloveso, neboli relátor (**R**) navíc doplněno o tertium comparationis (**Tk**).

Dané frazeologismy bychom ze sémantického hlediska mohli shrnout do následujících vzorců: **R-k-Kt** a **R-Tk-k-Kt**, kde je tertium comparationis (**Tk**) explicitně vyjádřeno . Z hlediska formálního pak **V-k -S** a **V-A-k-S**.

¹⁵ ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009.

STARÝ JAKO ABRAHÁM/ METUZALÉM

AS OLD AS METHUSELAH/ADAM

Význam, užití:

Řekneme-li o nějakém muži, že je starý jako Abrahám, je tento jedinec ať již reálně či pouze v našich představách neobvykle starý, popř. i zkušený, moudrý a velmi rozvážný. Někdy o něm mluvíme s odstínem údivu ve vztahu k jeho zkušenosti a filozofického nadhledu.

Biblický původ:

Abrahám je znám jako hebrejský patriarcha, praotec Židů a zakladatel judaismu, podle Bible žil 175 let.

„...Tito pak jsou dnové let života Abrahamova, v nichž byl živ: Sto sedmdesáte a pět let...“
(Genesis 25:7)

“...And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, an hundred threescore and fifteen years...”

Metuzalém byl dle Bible synem Enocha a dožil se až neuvěřitelných 969 let.

„...I bylo všech dnů Metuzalémových devět set šedesáte a devět let, i umřel...“ (Genesis 5:27)

“...And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years: and he died...”

Proč se Abrahámovo jméno užívá s tímto frazémem, který poukazuje na velmi dlouhý život je však nelogické, jelikož Abrahám se dožil, v porovnání s Metuzalémem, pouhých 175 let. Je možné, že pro nás smrtelníky je dosažení věku 175 let věrohodnější a reálnější.

V českém jazyce se často objevuje označení „*abrahámoviny*“, které představují 50. narozeniny.

Synonymie: Pamatovat Abraháma.

Antonymie: Ještě mu teče mlíko po bradě, je to zelenáč, má ještě skořápku u zadku/ u prdele, může se holit v průvanu, mít telecí léta.

Strukturní analýza:

Toto přirovnání je v obou jazycích založeno na stejné obraznosti i symbolice. Levou stranu tvoří v obou jazycích adjektivum *starý/ old*, jež má funkci **Tk**, může být relativně libovolně doplněna o **R**, nejčastěji pak slovesem *být/ be*. Pravá strana, dále jen komparátum (**Kt**), v obou případech odkazuje na patriarchu *Matuzaléma*, tudíž z hlediska slovnědruhového substantivum. Komparátor (**k**) je v češtině vyjádřen výrazem *jako* a v angličtině korelační spojkou *as... as*.

V češtině se objevuje i varianta, která zmiňuje mladšího z patriarchů - Abraháma. V angličtině se můžeme ještě setkat s výrokem, který připomíná Adama - prvního člověka na Zemi.

Stručně můžeme z hlediska formální a sémantické stránky tuto dvojici ekvivalentů znázornit vzorcem: (V)-A-k-S a (R)-Tk-k-Kt.

BÝT/ CÍTIT SE/ PŘIPADAT SI JAKO DANIEL V JÁMĚ LVOVÉ

BE LIKE DANIEL IN THE LION'S DEN

Význam, užití:

Tento frazém použijeme, cítíme-li se chyceni, lapeni mezi kritickými, zlomyslnými a útočnými protivníky. Obvykle se frazeologismus vztahuje na člověka obecně, který si připadá bezmocný, nepříjemně ohrožovaný, napadaný druhými a neschopný se bránit. Někdy se užívá žertovně ke zdůraznění nebo přehánění nebezpečnosti situace.

Biblický původ:

Daniel byl biblický židovský prorok zajatý v Babyloně, který vykládal Nabuchodonozorovi sny a stal se jeho poradcem. Pro úklady proti ostatním byl mučen a hozen lvům, ale byl šťastně zachráněn.

„...I řekl král, aby přivedli Daniele, a uvrhli jej do jámy lvové. Mluvil pak král a řekl Danielovi: Bůh tvůj, kterémuž sloužíš ustavičně, on vysvobodí tebe...“ (Daniel 6:16)

“...Then the king commanded, and they brought Daniel, and cast him into the den of lions...”

Synonymie: Připadat si jako ve lví kleci, nevědět kudy kam.

Antonymie: Mít se jako za kamny, všichni jsou na něj krátký, být za větrem/ za vodou.

Strukturní analýza:

Jelikož se jedná o úplné ekvivalenty, které mimo jiné obsahují shodné lexikální komponenty, je jejich levá a pravá strana totožná. Jak vidíme, relátor (**R**) je zde možno obměňovat různými slovesy: *být, cítit se, připadat si, apod.*, a to v obou jazycích. Po relátoru následuje komparátor (**k**), a jelikož zde není přítomno tertium comparationis (**Tk**) je české *jako* v angličtině vyjádřeno předložkou *like*. Dále následuje komparátum (**Kt**), které má zde jako celek funkci substantiva *Daniel v jámě lvové*.

Vzorcem tedy shrneme: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

BÝT JAKO DAVID A GOLIÁŠ

BE LIKE DAVID AND GOLIATH

Význam, užití:

Většinou Davidem a Goliášem nazýváme dva muže, chlapce, obvykle soupeřící, při srovnávání jejich fyzického vzhledu. Tito muži jsou nápadně odlišní co do postavy a síly; jeden je abnormálně malý a slabý, ale na druhou stranu chytrý a lstivý (David), druhý je abnormálně veliký a silný, ale většinou těžkopádný (Goliáš). Jde o zcela nerovnocenné zápasící partnery.

Biblický původ:

David byl pastýřův syn, údajně malé postavy, který lstí zabil filistínského obra Goliáše a stal se izraelským králem.

„...A tak přemohl David Filistinského prakem a kamenem, a udeřiv Filistinského, zabil jej, ačkoli David žádného meče v ruce neměl...“ (Samuel I, 17:50)

“...So David prevailed over the Philistine with a sling and with a stone, and smote the Philistine, and slew him; but there was no sword in the hand of David...”

Antonymie: Jsou jako dvojčata, jsou jako by si z oka vypadli, jsou z jednoho těsta.

Strukturní analýza:

U tohoto frazeologismu se opět jedná o shodné ekvivalenty, tudíž je jejich pravá a levá strana, obraznost i symbolika stejná. Je zde užito relátoru (**R**), který bude nejčastěji vyjádřen slovesem *být/ be*, dále pak komparátor (**k**) v češtině v podobě *jako*, v angličtině *like*, a poslední komponent, komparátum (**Kt**), je tvořen dvěma substantivy *David a Goliáš/ David and Goliath*.

Řečeno vzorcem: **V-k-S a R-k-Kt**.

BÝT TRPĚLIVÝ JAKO JOB

BE AS PATIENT AS JOB

Význam, užití:

Pokud je někdo trpělivý jako Job, neobyčejně trpělivě vše snáší, vydrží a nepolevuje. Neklesá na mysli a fatalisticky vše přijímá a nenechá se ničím zlomit. Jedná se obvykle o člověka povahou a chováním odolávajícího dlouhotrvající smůle, osobním katastrofám, příkoří atd.

Biblický původ:

Job byl podle Starého Zákona židovský patriarcha, který pro pevnou víru podstoupil nejtěžší zkoušky. Odkazuje se zde na jeho trpělivost a snášenlivost. Job je považován za vzor a prototyp trpícího spravedlivého a bohabojného člověka, kterému Bůh žehná.

„...Aj, blahoslavíme ty trpělivé. O trpělivosti Jobově slýchali jste, a dokonání Páně viděli jste; nebo velmi jest milosrdný Pán a lítostivý...“ (Epištola S. Jakuba, 5:11)

“...Behold, we count them happy which endure. Ye have heard of the patience of Job, and have seen the end of the Lord; that the Lord is very pitiful, and of tender mercy...”

Synonymie: Být trpělivý jak beránek.

Antonymie: Sedět jako na špendlíkách, být jako na jehlách, nemít stání, mít horkou krev, stavět se na zadní, mít nervy v kýblu/ nadranc/ v háji.

Strukturní analýza:

Pravá i levá strana těchto dvou frazeologismů vyjadřuje stejnou obraznost i symboliku. Levou stranu tvoří tertium comparationis (**Tk**), které má funkci adjektiva *trpělivý/ patient* a může být fakultativně doprovázeno, resp. předcházeno relátorem (**R**), nejfrekventovaněji v podobě slovesa *být/ be*. Dále následuje komparátor (**k**) *jako/ as... as* a pravá strana je ve významu komparátoru (**Kt**), který je vyjádřen substantivem *Job*.

V českém jazyce můžeme narazit na výraz *snášet něco, nést něco (trpělivě) jako Job* a v anglickém jazyce existuje ještě varianta, kdy se místo na Joba odkazuje pouze na někoho svatého a frazeologismus má zde již jinou formu *have the patience of a saint*.

Vzorcem je tedy: **(V)-A-k-S** a **(R)-Tk-k-Kt**.

STÁT / ZŮSTAT STÁT NĚKDE JAKO LOTOVA ŽENA

STAND THERE LIKE LOT'S WIFE

Význam, užití:

Pokud někdo zůstane stát jako Lotova žena, náhle se zarazí a stojí zcela strnule a ohromeně nebo vyděšeně. Člověk se v tomto stavu nemůže vůbec hnout a fascinovaně na něco nebo na někoho zírá. Člověk pohybem a psychicky v reakci na spatření nebo vyslechnutí něčeho hrůzného, tragického, někdy jen zcela nečekaného a obvykle i ne nepříznivého.

Biblický původ:

Lotova žena byla biblická postava Starého Zákona, která se za trest proměnila v solný sloup proto, že se na útěku zvědavě ohlédla na zkázu Sodomy a Gomory.

„...*I ohlédla se žena jeho, jdouc za ním, a obrácena jest v sloup solný...*“ (Genesis 19:26)

“...*But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt...*“

Synonymie: Stát jako solný sloup, strnout/ zkamenět úžasem, nemoci se hnout z místa.

Antonymie: Stát jako by se nechumelilo, ani okem nemrknout, nehnout ani brvou, nic ho nevyvede z míry.

Strukturní analýza:

Relátor (**R**) tohoto frazeologismu je vyjádřen slovesy *stát, zůstat stát/ stand*, pokud se zaměříme na funkci situačně referenčního *někde/ there*, je zde pouze jako doplňující informace a může být vyjádřeno implicitně. Dále následuje komparátor (**k**) *jako*, které má díky absenci Tk v anglickém jazyce podobu *like*. Substantivum *Lotova žena/ Lot's wife* je ve významu komparáta (**Kt**).

V angličtině se můžeme setkat navíc s výrazem *stand stock still*.

Vzorce: **V-(Adv)-k-S a R-k-Kt**

MOUDRÝ JAKO ŠALAMOUN

AS WISE AS SALOMON

Význam, užití:

Pro označení lidí, kteří jsou velmi moudří, chytrí a zkušení. Člověk moudrý díky svým zkušenostem, inteligenci, prozíravosti apod.

Biblický původ:

Šalamoun byl biblický izraelský král proslulý svou moudrostí, významný stavitel a autor Písň písni.

„...Dejž tedy služebníku svému srdce rozumné, aby soudil lid tvůj, a aby rozeznal mezi dobrým a zlým; nebo kdo bude moci souditi tento lid tvůj tak mnohý?...“ (První kniha Královská 3:9)

“...Give therefore thy servant an understanding heart to judge thy people, that I may discern between good and bad; for who is able to judge this thy so great a people?...“

Synonymie: Být chytrý jako stádo vopic, mít všech pět pohromadě, mít otevřenou hlavu, mít filipa.

Antonymie: Je blbej jako tágo, měkne mu mozek, mít v hlavě piliny/ slámu/ seno/ nasráno, mít slepičí mozek, mít dlouhé vedení, jakoby sežral Šalamounovo hovno.

Strukturní analýza:

Tertium comparationis (**Tk**) znázorněné adjektivem *moudrý/ wise*, ať už se svým relátorem (**R**), opět v nejčastější podobě slovesa *být/ be* nebo bez něj, je v obou jazycích identické. Českému komparátoru (**k**) *jako* zde odpovídá anglické *as... as*. Co se týče komparáta (**Kt**), je v obou případech tvořeno substantivem *Šalamoun/ Salomon*.

V anglické frazeologii se dále setkáme s výrazem *as wise as an owl*.

Vyjádřeno vzorci: (**V**)-**A**-**k**-**S** a (**R**)-**Tk**-**k**-**Kt**.

4. 2 SHRUTÍ

Všechny tyto frazeologismy spolu s jejich anglickými ekvivalenty se vyznačují shodnou obrazností a symbolikou (odkazují na stejnou biblickou postavu, resp. na její charakteristiku, vlastnosti, vzhled, apod.)

Porovnávací výraz (v češtině vždy *jako*) u anglických ekvivalentů, jejichž základ levé strany tvoří pouze sloveso (tj. bez **Tk**), je vždy předložka *like*. Ta přirovnání, která kromě slovesa obsahují ještě adjektivum (**Tk**), mají v anglickém protějšku vždy komparátor *as...as*.

Co se týče ekvivalence užitých sloves u těchto frazeologismů, oba jazyky používají verba se stejným nebo alespoň velmi blízkým významem (*být/ be*, *cítit se/ feel*, *stát/ stand*).

S ohledem na to, že všechny frazeologismy, jak české, tak anglické, zde tvoří přirovnání, tudíž je jejich struktura a s ní i formální a sémantické vzorce naprosto shodná.

5. RELATIVNÍ ČÁSTEČNĚ ODLIŠNÉ EKVIVALENTY

(být) <u>nahý/ nahá</u> jako Adam/ Eva	(be) <u>as naked</u> as the day one was born
<u>bloudit</u> jako Ahasver/ věčný žid	<u>go about</u> like the Wandering Jew
<u>tvářit se</u> jako Belzebub/ lucifer	<u>have a devilish glint</u> in one's eye
(být) <u>zarostlý</u> jako Ezau	(be) like a <u>hairy</u> ape
<u>smrdět</u> jako Herodes	<u>smell/ stink</u> to high heaven
<u>stát někde</u> jako svatý Jan za dědinou	<u>stand there</u> looking l. Simple Simon
(být) falešný jako <u>Jidáš</u>	be a <u>Judas</u>
<u>koukat</u> jako Jidáš	<u>have a shifty look</u> , <u>look</u> shifty
zradit někoho jako <u>Jidáš</u>	be a <u>Judas</u>
<u>ležet</u> jako Lazar	<u>be laid up</u>
<u>mýt si ruce</u> jako Pilát	<u>wash one's hands</u> of it
(být) jako <u>nevěřící Tomáš</u>	be a <u>doubting Thomas</u>

5. 1 OBECNÝ POPIS

Tato skupina frazeologismů je charakteristická svou odlišností v užití různých lexikálních komponentů, jelikož je jejich obraznost a symbolika různě založena. Ačkoli jsou jejich lexikální komponenty odlišné nebo alespoň částečně odlišné, mají tyto ekvivalenty shodný nebo velmi blízký význam. Mezi těmito 12 frazeologismy najdeme ty výrazy, které mají minimálně jeden komponent identický (viz podtržené výrazy v tabulce).

V českém jazyce jsou všechny tyto frazeologismy na levé straně v podobě relátoru (**R**), který je zde buď sám, tj. bez **Tk**: *bloudit, tvářit se, smrdět, stát, koukat, zradit, ležet, být*, nebo společně s ním: *být nahý, být zarostlý, být falešný*.

U anglických ekvivalentů těchto frazeologismů narazíme na relátor (**R**) spojený s tertiem comparationis (**Tk**) pouze u jednoho případu - *be as naked as*.

Podobně bychom mohli klasifikovat i výrazy *have a devilish glint in one's eye* a *have a shifty look*, jelikož *devilish* a *shifty* jsou adjektiva, stejně jako *nahý*, nicméně již nevyžadují nějakého referenta, komparátum (**Kt**), ke kterému by se vztahovala a porovnávala s ním své komparandum (**Kd**). Tento vztah a význam je vyjádřen již v těchto adjektivech.

U ostatních frazeologismů se víceméně jako společný a shodný komponent projevuje buď sloveso, které je nositelem stejného nebo velmi podobného významu, anebo jednotlivé biblické postavy. Význam celého frazeologismu pak může být vyjádřen buď významem slovesa anebo pouze vlastním jménem biblické postavy, které na základě znalosti biblických příběhů přisuzujeme určité vlastnosti, vzhled, chování, apod.

Co se týká komparátoru (**k**), je v češtině vyjádřen vždy slovem *jako* a uvádí nám podobnostní vztah k svému referentu, biblické postavě. U anglických referentů této kategorie se výraz naznačující podobnostní vztah, komparátor (**k**) (tj. jedná se zde o přirovnání jako takové) objevuje pouze u 4 případů (*be as naked as the day one was born, go about like the Wandering Jew, be like a hairy ape, stand there looking like Simple Simon*).

Ostatní výrazy jsou již strukturně řešené zcela jinak a z tohoto důvodu u nich nelze určovat sémantický a formální vzorec platící pro přirovnání tak, jak tomu bylo u absolutních shodných ekvivalentů. Naznačíme zde tedy strukturu frazeologismu morfologicky.

(BÝT) NAHÝ JAKO ADAM

BE AS NAKED AS THE DAY ONE WAS BORN/ IN ONE'S BIRTHDAY SUIT

Význam, užití:

Tohoto frazému se užívá tehdy, když člověk je nebo chodí úplně nahý, obvykle pak překvapivě nebo pohoršlivě.

Biblický původ:

Adam byl dle biblického podání o ráji a stvoření člověka úplně nahý.

„...Byli pak oba dva nazí, Adam i žena jeho, a nestyděli se...“ (Genesis 2:25)

“...And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed...”

Synonymie: Být nahý jako Eva, být v rouše Adamově/ Evině.

Antonymie: Být nabalený jako puma.

Strukturní analýza:

Relátor (**R**) v podobě slovesa *být/ be*, který je zde doprovázen tertiem comparationis (**Tk**), tedy adjektivem *nahý/ naked*, je v tomto frazeologismu volně zaměnitelný za slovesa jiného významu (*plavat, chodit, běhat, apod.*), aniž by se tím jakkoli narušil význam. Co se týče komparátoru (**k**), jelikož je zde přítomno Tk, je v angličtině český výraz *jako* vyjádřen výrazem *as... as*. V obou výrazech tedy v levé části odkazujeme na „nahotu“. Pravá část se již ale liší. Český jazyk vzal v tomto idiomu za svého referenta Adama, prvního člověka na Zemi, kdežto angličtina poukazuje na „nahotu“, s kterou se narodí každý z nás. Každopádně je zde v obou případech komparátum (**Kt**) tvořeno substantivem *Adam/ the day one was born*.

Vzorcem bychom frazeologismy mohli znázornit následovně: **V-A-k-S** a **R-Tk-k-Kt**, kdy vzorce platí pro oba ekvivalenty, struktura tedy zůstává totožná, ačkoli s jiným referentem.

BLOUDIT JAKO AHASVER/ VĚČNÝ ŽID **GO ABOUT LIKE THE WANDERING JEW**

Význam, užití:

Tento frazém se nejčastěji používá mluvíme-li o někom, kdo bloudí, nemá klid a stále putuje nepokojně z místa na místo. Tento jedinec jen těžce hledá nějaké útočiště či domov a neutále cestuje dál a dál. Kromě tohoto „cestujícího“ významu frazému znamená také mimo jiné být všude nenáviděn, vyháněn a nucen osamoceně bloudit.

Biblický původ:

Ahasver symbolizuje postavu „věčného Žida“, který podle legendy udeřil Ježíše Krista. Podle jiné verze se mu vysmíval, když nesl kříž, slovy: "Tak ty tvrdíš, že se vrátíš". A Ježíš odpověděl "Ano, a ty tu na mě počkáš". A od té doby musí Ahasver bloudit po zemi a čekat.

„...Amen pravím vám: Jsou někteří z stojících tuto, kteříž neokusí smrti, až i uzří Syna člověka, přicházejícího v království svém...“ (Evangelium S. Matouše 16:28)

“...Verily I say unto you, There be some standing here, which shall not taste of death, till they see the Son of man coming in his kingdom...”

Antonymie: Být/ cítit se někde jako doma, zapustit kořeny, mít střechu nad hlavou.

Strukturní analýza:

Ačkoli český relátor (**R**), sloveso *bloudit* a jeho anglický ekvivalent *go about* nejsou zcela totožné, jejich sémantika poukazuje na slovesa s velmi podobným významem. Pokud se zaměříme na komparátor (**k**), podobně, jako tomu bylo v některých předchozích případech, je české *jako* díky absenci Tk v anglickém jazyce vyjádřeno pouze pomocí *like*. Komparátum (**Kt**) je v obou případech znázorněno substantivem, a tedy *Ahasver/ the Wandering Jew*. Dále je pak možné sledovat přiblížení českému slovesu *bloudit* díky anglickému komparátu (**Kt**) *Wandering Jew*, což v doslovném překladu znamená *bloudící žid*. Jelikož ale *věčný žid* není zcela ekvivalentní výrazu *Wandering Jew*, nebudeme ho považovat za čistě shodný.

Jednotlivými vzorci pak tento frazeologismus můžeme pojmut takto: **V-k-S** a **R-k-Kt**. Jejich struktura je shodná v obou jazycích a ačkoli se jejich základní význam slovesa a substantiva mírně liší, oba tyto ekvivalenty mají stejný význam.

KOUKAT (SE)/ TVÁŘIT SE JAKO BELZEBUB/ LUCIPER

HAVE A DEVILISH GLINT IN ONE'S EYE/ STARE FIENDISHLY

Význam, užití:

Někdo, kdo se tváří velmi zamračeně, zlostně, zle nebo hrozivě. Obvykle jde o člověka, většinou při reakci na podráždění.

Biblický původ:

Belzebub je považován za knížete d'áblů, jež je v Bibli uváděn jako bůh Akaron. Luciper, satan, je s ním často zaměňován až později, původně to byl název planety Venuše (z latiny - nosič světla).

„...Zákonníci pak, kteříž byli přišli z Jeruzaléma, pravili, že Belzebuba má, a že v knížeti d'ábelském vymítá d'ábly. A povolav jich, mluvil k nim v podobenstvích: Kterak může satan satana vymítati?...“ (Evangelium S. Marka 3:22)

“...And the scribes which came down from Jerusalem said, He hath Beelzebub and by the prince of the devils casteth he out devils. And he called them unto him, and said unto them in parables, How can Satan cast out Satan?...“

Synonymie: Tvářit se jako čert/ sto čertů.

Antonymie: Vypadat/ usmívat se jako sluníčko, být úplný andílek/ neviňátko, být dobrák od kosti, mít zlaté srdce, holubičí nátura.

Strukturní analýza:

Pokud se podíváme na toto české přirovnání, vidíme, že relátor (**R**) se může do určité míry měnit, a to užitím sloves *koukat se/ tvářit se*, apod. Komparátor (**k**) je zde v základní podobě, a to jako výraz *jako* a komparátum (**Kt**) tvoří substantivum *Belzebub*.

Vzorcem pak tedy můžeme český frazeologismus vyjádřit takto: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

V anglickém ekvivalentu jde již o jinou strukturu, která do těchto vzorců nezapadá a je tedy tvořen zcela jinak. *Devilish* je zde ve funkci adjektiva, které nám udává kvalitu řídícího substantiva *glint*, které je základem verbonominální struktury slovesa *have a glint in one's eye*. Toto sloveso zde nese význam onoho děje a adjektivum tento děj pouze kvalifikuje.

Podle bible je lucifer považován za knížete d'áblů, Belzebub pak spíše za „Pána much“. Z ilustrací, na kterých můžeme tyto dva spatřit, je zřetelně poznat, že se nikdy netváří zrovna přívětivě, ale d'ábelsky, zákeřně a úkladně, proto se tedy v anglickém ekvivalentu použije adjektiva *devilish*, které tyto významy vyjadřuje. V češtině pak odkážeme pouze na jednotlivé představitele těchto pohledů.

BÝT ZAROSTLÝ/ CHLUPATÝ JAKO EZAU

BE LIKE A HAIRY APE

Význam, užití:

Toto přirovnání se vztahuje spíše k mužům a chlapcům a to k označení takových jedinců, u kterých můžeme na první pohled vidět, že jsou buď velmi nápadně a hodně chlupatí anebo se dlouhou dobu neholili či nestříhali.

Biblický původ:

Ezau byl bratr Jakubův a syn Izákův, byl od narození po celém těle chlupatý.

„...I vyšel první ryšavý všecken a jako oděv chlupatý; i nazvali jméno jeho Ezau...“ (Genesis 25:25)

“...And the first came out red, all over like an hairy garment; and they called his name Esau...”

Synonymie: Být chlupatý jak medvěd.

Antonymie: Být holý, hladký, mít hlavu jako koleno.

Strukturní analýza:

Co se týče české konstrukce tohoto frazeologismu, vidíme zde opět relátor (**R**) ve formě slovesa *být* následovaný tertiem comparationis (**Tk**), jež je vyjádřeno adjektivy *zarostlý* nebo *chlupatý* a následně komparátor (**k**) *jako* a jako poslední komponent je zde komparátum (**Kt**) *Ezau*, tak jako obvykle, tvořeno substantivem. Stručně znázorněno vzorcem: **V-A-k-S** a **R-Tk-k-Kt**.

Anglický protějšek má svou stavbu konstruovanou poměrně odlišně. Jako první ve frazeologismu stojí relátor (**R**) jako sloveso *be*, stejně tak jak je tomu v češtině. Jelikož je v českém frazeologismu přítomno Tk, předpokládali bychom komparátor *as...as*, nicméně v anglickém ekvivalentu Tk přítomno není, tudíž zvolíme komparátor (**k**) *like* a po něm již zbývá pouze komparátum (**Kt**), které je vyjádřeno substantivem *hairy ape*, které se svým adjektivem *hairy* opět přibližuje významu českého Tk *zarostlý, chlupatý*. Vzorec pro tento ekvivalent je tedy: **V-k-S** a **R-k-Kt**. Ačkoli je u těchto dvou ekvivalentů užito dvou různých referentů, mají identickou konstrukci i význam.

V češtině je možné se setkat i s výrazem *být jako Ezau*, vzorec by poté vypadal asi takto: V-k-S, čímž se přiblížil svému anglickému ekvivalentu.

SMRDĚT JAKO HERODES

STINK/ SMELL TO HIGH HEAVEN; YOU CAN SMELL HIM A MILE OFF

Význam, užití:

Tento hanlivý výraz označuje především muže či chlapce, kteří z důsledku střevních potíží, nadýmání, popř. i nezvyku se umývat, velmi výrazně, vytrvale a odporně páchnou.

Anglický ekvivalent se ale používá i mluvíme-li o něčem, co se nám nepozdává. Např. “... governor Matt Greenough said: The council's plans stink to high heaven, pure and simple.“, jehož českým protějškem by zde mohl být výraz „*to něčím smrdí/ zavání*“.

Biblický původ:

Héródés (Veliký) byl v letech 37-34 př.n.l. králem Judeje. Součástí jeho krutovlády bylo dle biblické tradice i povraždění neviňátek v Betlémě, za což byl potrestán hroznou páchnoucí nemocí (boláky) a brzy nato zemřel.

„...*A i hned ranil jej anděl Páně, protože nevzdal slávy Bohu; a rozlez se červy, umřel...*“
(Skutkové S. Apoštolů 12:23)

“...*And immediately the angel of the Lord smote him, because he gave not God the glory; and he was eaten of worms, and gave up the ghost...*“

Synonymie: Smrdět jako tchoř, smrdět jako bolavá noha.

Antonymie: Vůně jak v apatyce.

Strukturní analýza:

V obou jazycích relátor (**R**) tohoto frazeologismu tvoří sloveso *smrdět/ smell, stink*

V českém výrazu následuje komparátor (**k**) *jako* a dále komparátum (**Kt**) opět v podobě substantiva *Herodes*. Vzorec pro český frazeologismus pak tedy může vypadat takto: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

U anglického ekvivalentu po slovese *stink/ smell* nenásleduje žádný komparátor, tudíž se zde opět nejedná o přirovnání, je tu pouze předložková vazba *to high heaven (do nebeských výšin)*, což nám naznačuje jistou intenzitu/ míru tohoto slovesa.

STÁT NĚKDE JAKO SVATÝ JAN ZA DĚDINOU/ NA MOSTĚ

STAND THERE LOOKING LIKE SIMPLE SIMON; STAND THERE LIKE A LEMON/ STUFFED DUMMY

Význam, užití:

Stát někde pasivně, popř. apaticky nebo strnule, nemotorně, hloupě a nečinně jako by se onoho jedince činnost druhých vůbec netýkala. Může se taky jednat o překážení druhým nebo někde stát a nevědět si s něčím rady. Obvykle se jedná o člověka často z nedůvtipnosti a v kontrastu k pracujícím, spěchajícím lidem.

Biblický původ:

Apoštol Pavel jednou nazval Jana spolu s Petrem a Jakubem "sloupy církve", odtud nejspíš povaha tohoto frazeologismu. Na venkově většinou v polích stávaly tyto sochy, zvláště pak sv. Jana hojně, byly zobrazovány v typicky strnulé barokní podobě.

Synonymie: Stát někde jak špatně vyřezaný svatý (socha svatého je zde míněna jako nepovedený, amatérský řezbářský výkon, jehož tvář u lidí vyvolávala spíše žertovné představy než úctu k svatým).

Antonymie: Být čilý, pracovitý, běhat jako čiperka, být do práce jak kat, umět vzít za práci, vzít to za správný konec, mít pod čepicí.

Strukturní analýza:

U tohoto českého idiomu vidíme nejzákladnější strukturu **V-k-S** a **R-k-Kt**, kde je sloveso, relátor (**R**) *stát někde*, dále pak komparátor (**k**) *jako* a poslední prvek komparátum (**Kt**) *svatý Jan za dědinou/ na mostě*, které má jako celek funkci substantiva.

Pravá strana anglického ekvivalentu tohoto frazeologismu je významově shodná jak s českým relátorem (**R**), slovesem *stát/ stand*, tak s jistou lokalizací, kterou nám indikuje taktéž adverbium *there*. Dále se výraz shoduje v tom, že je zde přítomen komparátor (**k**) *like*, před kterým však předchází sloveso přítomného času průběhového *looking*.

Obrazností se již ekvivalenty zcela liší a angličtina, na rozdíl od češtiny, odkazuje na postavu Simple Simon, jež je hlavním protagonistou dětské říkanky.¹⁶

Jelikož je v tomto frazeologismu přítomen komparátor (**k**), můžeme jej vyjádřit jak fomálním, tak sémantickým vzorcem: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

BÝT FALEŠNÝ JAKO JIDÁŠ/ PĚTNÍK

BE A JUDAS

Význam, užití:

Tohoto přirovnání se užívá, chceme-li popsat něčí povahu. Většinou se jedná o muže či chlapce, kteří jsou neupřímní, falešní a zrádní, často se přetvařují a nemyslí věci upřímně.

¹⁶ http://www.rhymes.org.uk/simple_simon.htm, 17.4.2011

Biblický původ:

Podle bible Jidáš za peníze zradil svého učitele Ježíše Krista.

„...Řekl: *Co mi chcete dáti, a já vám ho zradím? A oni odvážili jemu třidceti stříbrných. A od té chvíle hledal příhodného času, aby ho zradil...*“ (Evangelium S. Matouše 26:15,16)

“...*And said unto them, What will ye give me, and I will deliver him unto you? And they covenanted with him for thirty pieces of silver. And from that time he sought opportunity to betray him....*“

Synonymie: Být falešný jako kočka.

Antonymie: Být přímý, poctivý, mít srdce na dlani; co na srdci, to na jazyku; mluvit bez obalu/ bez servítek/ od srdce, nalít si čistého vína.

Strukturní analýza:

V českém frazeologismu se opět setkáváme s tradiční formou přirovnání: **V-A-k-S** a **R-Tk-k-Kt**, kde relátorem (**R**) je opět sloveso *být*, tertiem comparationis (**Tk**) adjektivum *falešný*, komparátorem (**k**) *jako* a konečně komparátem (**Kt**) substantivum *Jidáš*.

Anglický ekvivalent je vyjádřen pouze slovesem *be*, které je v tomto případě sponové a jeho sponou je substantivum *a Judas*.

ZRADIT NĚKOHU JAKO JIDÁŠ

BE A JUDAS

Význam, užití:

Význam tohoto frazeologismu vyjadřuje morální zklamání a zrazení někoho. Lidé se většinou vzdají a odcizí svým dřívějším ideálům nebo vztahům a zradí je nebo někoho. Svou zradou většinou dotyčné velmi zklame. Člověk vůči příteli a jeho důvěře nebo vůči svému kolektivu. Obvykle kvůli prospěchu.

Antonymie: Být věrný jako pes, v nouzi poznáš přítele.

Strukturní analýza:

V případě českého přirovnání zde jde o nejzákladnější formu: **V-k-S** neboli **R-k-Kt**, kde je relátor (**R**) vyjádřen perfektivním slovesem *zradit někoho*, což bychom v syntaktické rovině mohli identifikovat jako tranzitivní sloveso s přímým předmětem, dále následuje komparátor (**k**) *jako* a naposled je substantivem vyjádřené komparátum (**Kt**) *Jidáš*.

Co se týče anglického výrazu, je zde naprosto shodná charakteristika, jako u výše zmíněného frazeologismu *Být falešný jako Jidáš*, jelikož je jejich ekvivalent stejný: *be a Judas*.

KOUKAT JAKO JIDÁŠ

HAVE A SHIFTY LOOK; LOOK SHIFTY

Význam, užití:

Užívá se o lidském vzhledu obecně, očima druhého. Když se člověk kouká jako Jidáš, nedívá se upřímně ani přátelsky, vypadá falešně a zrádně.

Synonymie: Tvářit se falešně, koukat jako bazilišek.

Antonymie: Být nevinný jako lilie; co na srdci, to na jazyku.

Strukturní analýza:

Český frazeologismus je zde tvořen relátorem (**R**), který je vyjádřen slovesem *koukat*, dále následuje komparátor (**k**) *jako* a poslední část idiomu je tvořena komparátem (**Kt**) *Jidáš* ve funkci substantiva.

Vzorcem můžeme tento idiom vyjádřit takto: **V-k-S** a **R-k-Kt**

Anglický ekvivalent je v první řadě tvořen verbonominálním slovesem *have a look*. *Shifty* je zde pak ve funkci adjektiva, které kvalifikuje řídicí substantivum *look*.

Jelikož se u tohoto anglického ekvivalentu opět nejedná o přirovnání, nelze jej znázornit v jeho formálním ani sémantickém vzorci.

BÝT/ LEŽET JAKO LAZAR

BE LAID UP

Význam, užití:

Často se tento frazém vyskytuje v podobě *být hotový lazar* a tímto spojením označujeme jedince, který často pouze bezmocně a bezvládně leží a není schopen vstát a chodit. Člověk v důsledku nemoci, zranění, popř. vyčerpání, obvykle na lůžku.

Biblický původ:

Frazém vznikl na základě biblické postavy Lazara, který byl nemocný a plný vředů ležival před vchodem do boháčova domu.

„...*A byl jeden žebrák, jménem Lazar, kterýž ležel u vrat jeho vředovitý...*“ (Evangelium Sv. Lukáše 16:20)

“...*And there was a certain beggar named Lazarus, which was laid at his gate, full of sores...*“

Synonymie: Ležet jako mrtvola, být upoután na lůžko.

Antonymie: Běhat např. jako křepelka, být jako z hadích ocásků, mít rtuť v těle, být fit/ Jura.

Strukturní analýza:

U tohoto přirovnání si lze opět všimnout, že zde nemusí nutně figurovat pouze jedno, základní a nejčastější sloveso *být* jako relátor (**R**), ale mohou se zde vyskytnout i další slovesa podobného, resp. velmi blízkého významu. Následující komponent je vyjádřen komparátorem (**k**) *jako* a komparátum (**Kt**) je opět přítomno ve formě substantiva *Lazar*.

Jelikož se zde opět jedná o základní formu přirovnání, vzorec bude vypadat následovně: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

Tomuto frazeologismu se v průběhu jeho užívání dostalo takové frekvence, že vlastní jméno Lazar dnes již slouží jako obecné substantivum v desémantizované podobě *lazar*.

Co se týče anglického ekvivalentu tohoto frazeologismu, musíme podotknout, že zde opět nejde o přirovnání jako takové, a tudíž jej nelze znázornit formálním ani sémantickým vzorcem. *Be laid up* jako celek tvoří frázové sloveso.

Angličtina zde vůbec neodkazuje na nějakého referenta (*Lazar*), ale význam tohoto idiomu nese celý tento výraz *be laid up*, což v hovorovém jazyce doslova znamená *zůstat/ležet v posteli*, většinou kvůli nemoci.

MÝT SI RUCE JAKO (PONTSKÝ) PILÁT

WASH ONE'S HANDS OF IT

Význam a užití:

Většinou se jedná o člověka, který se chce od něčeho distancovat, nechce se situací mít už nic společného. Popřípadě je tento frazeologismus možno také užit pokud dotyčný rezignuje na vlastní možnost zásahu.

Biblický původ:

Pilát Pontský byl římským správcem v Judeji a pod tlakem vlivných židovských kruhů vydal k ukřižování Krista, údajně proti své vůli.

„...A vida Pilát, že by nic neprospěl, ale že by větší rozbroj byl, vzav vodu, umyl ruce před lidem, řka: Čist jsem od krve spravedlivého tohoto. Vy vizte...“ (Evangleium Sv. Matouše 27:24)

“...When Pilate saw that he could prevail nothing, but that rather a tumult was made, he took water, and washed his hands before the multitude, saying, I am innocent of the blood of this just person: see ye to it...”

Synonymie: Běžnější forma mít si ruce nad něčím.

Antonymie: Brát něco za své, být (všemi deseti) pro, stát pevně za něčím, hrát otevřenou hru.

Strukturní analýza:

Český frazeologismus je z formálního hlediska tvořen na levé straně slovesem a substantivem na straně pravé. Sémanticky je pak výraz *mýt si ruce* relátorem (**R**), jako komparátorem (**k**) a *Pilát* komparátem (**Kt**). Co se týče významu slovesa v tomto frazeologismu, je velmi nepravděpodobné, že by se zde vyskytlo jiné sloveso, ačkoli by mělo stejný nebo velmi blízký význam. Zde by totiž frazeologismus ztratil svou idiomatickost.

Anglický protějšek se s českým v užití tohoto slovesa shoduje *wash one's hands*. Po tomto zdánlivým relátoru zde ale nenásleduje komparátor, nýbrž předložková rekece *of it*. Frazeologismus tedy nelze formálně ani sémanticky analyzovat tak, jako jiné případy.

BÝT JAKO NEVĚŘÍCÍ TOMÁŠ

BE A DOUBTING THOMAS

Význam, užití:

Tímto spojením označujeme jedince, kteří vytrvale odmítají něčemu uvěřit bez možnosti osobního přesvědčení, logického důkazu nebo přirozeného vysvětlení. Obvykle se jedná o člověka na základě vlastní zkušenosti nebo přesvědčení a skeptickou povahou vůči neobvyklému tvrzení, slibu nebo vůči jevu, který nechápe, neumí si vysvětlit, často i navzdory opakovanému přesvědčování druhých.

Biblický původ:

Tomáš je biblická postava apoštola, který bez přímého důkazu nechtěl uvěřit v Kristovo zmrtvýchvstání.

„...Potom řekl Tomášovi: Vložíš prst svůj sem, a viz ruce mé, a vztáhni ruku svou, a vpust' v bok můj, a nebudiž nevěřící, ale věrný...“ (Evangelium Sv. Jana 20:27)

“...Then saith he to Thomas, Reach hither thy finger, and behold my hands; and reach hither thy hand, and thrust it into my side: and be not faithless, but believing...”

Antonymie: Věřit něčemu jako Písmu (svatému), je to na beton, na to můžeš vzít jed.

Strukturní analýza:

U českého frazeologismu můžeme vidět sloveso *být* ve funkci relátoru (**R**), dále následuje komparátor (**k**) *jako* a komparátum (**Kt**) je tvořeno víceslovným spojením *nevěřící Tomáš*, které zde celé slouží jako substantivum.

Formálně a sémanticky frazeologismus vyjádříme takto: **V-k-S** a **R-k-Kt**.

Co se týče anglického výrazu, je zde užito sponové sloveso *be*, jehož sponou je *a doubting Thomas*. Mohli bychom říct, že adjektivum *doubting*, které kvalifikuje substantivum této nominální fráze, je ve stejné významové rovině jako jeho český ekvivalent *nevěřící*.

5. 2 SHRNU TÍ

Mezi těmito 12 českými frazeologismy máme dva základní typy sloves, které tvoří základ levé strany jednotlivých přirovnání. Nejčastěji na levé straně figurují slovesa s různým významem, vždy závisle na konkrétním významu přirovnání a druhou skupinu tvoří sloveso být, které je u některých z nich doprovázeno Tk.

U anglických ekvivalentů je, stejně jako v češtině, nejpočetnější výskyt sloves s různým významem. Dále pak následuje struktura tvořena sponovým slovesem, kdy se význam celého frazeologismu opírá právě o tuto sponu, je tudíž nutné, aby posluchač o daných vlastnostech, charakteristikách, či vzhledu, apod. u těchto substantiv věděl a jako poslední jsou frazeologismy vyjádřeny slovesem *be*, opět v některých případech doprovázeném Tk.

Sémantiku těchto užitých sloves můžeme považovat za bezmála totožnou.

Co se týče odkazů na biblické postavy, čeština tyto komponenty obsahuje ve všech těchto přirovnáních, kdežto angličtina na ně odkazuje pouze čtyřikrát, z čehož dva frazémy jsou totožné, a to *be a Judas*. Ostatní výrazy jsou řešeny buď odkazem na obecné substantivum, nebo je jejich pravá strana vyjádřena různými morfologickými jevy.

Jako přirovnání obsahující v anglických ekvivalentech komparátor zde vystupují pouze 4 frazeologismy.

6. RELATIVNÍ ODLIŠNÉ EKVIVALENTY

být zvědavá/ý jako Eva	be a busy-body, be a Nosey-Parker
tvářit se/ být jako panenka Maria	play the innocent
koukat jako na panenku Marii	worship the very ground she walks on
to je Petr jako Pavel	it's all one, it makes no odds
jako Pilát do kréda	just get lumbered with something

6. 1 OBECNÝ POPIS

Tato skupina je charakteristická tím, že obraznost i symbolika všech anglických ekvivalentů je naprosto odlišná od českých frazeologismů. Je zde 5 frazeologismů, jejichž lexikální základna se pro každou dvojici liší.

Zdánlivě bychom mohli říct, že ta část frazeologismu, tedy většinou levá strana, jejíž obsah nese sloveso, by se při intenzivním zapojení fantazie a důmyslnosti mohla napříč dvojicemi frazeologismů shodovat. Za této podmínky bychom pak mohli alespoň zhruba říct, že mezi výrazem *být zvědavý* a sponovým slovesem se svou sponou *be a busy-body* je přinejmenším využito totožného slovesa, mezi výrazy *tvářit se* a *play* je také určitá paralela, pokud se nějak tváříme, pak předstíráme a tudíž „hrajeme“.

Jelikož se ale jedná o relativní odlišné ekvivalenty, které jsou charakteristické celkově odlišným užitím lexikálních komponentů a obrazností, budeme se blíže zabývat každým frazeologismem zvlášť.

BÝT ZVĚDAVÁ/ ZVĚDAVÝ JAKO EVA

BE A BUSY-BODY; BE A NOSEY-PARKER

Význam, užití:

Obvykle označuje ženu (někdy i muže či dítě), která je krajně a obvykle i nepříjemně zvědavá a snaží se, většinou nezdvořile a dotěrně, být u všeho co nejrychleji svědkem nebo se vše dozvědět jako první.

Biblický původ:

Biblická Eva byla za svou zvědavost vyhnána z ráje.

„...I vypustil jej Hospodin Bůh z zahrady Eden, aby dělal zemi, z níž vzat byl. A tak vyhnal člověka...“ (Genesis 3:23-24)

“...Therefore the Lord God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken. So he drove out the man...”

Synonymie: Být zvědavý jak opice.

Antonymie: Jde jí to jedním uchem tam a druhým ven, nechat to plavat, to mu může být ukradený, o to je mi loňská péče.

Strukturní analýza:

V českém frazeologismu vidíme strukturu **R-Tk-k-Kt**, kde relátor (**R**) je vyjádřen slovesem *být*, tertium comparationis (**Tk**) adjektivem *zvědavý*, komparátor (**k**) výrazem *jako* a komparátum (**Kt**) substantivem *Eva*. Formální/ slovnědruhový vzorec pak bude vypadat takto: **V-A-k-S**.

Můžeme říct, že v českém jazyce se postupem času začalo upouštět od původního komparátu *Eva* a lidé začali jako vzorec tohoto přirovnání (z větší části pro označení mužského pohlaví) používat častěji *Kt ženská*, který je co do své formy značně hanlivý, stejně tak jako celé přirovnání.

U anglického ekvivalentu si jako první všimneme, že se pro označení jednotlivých pohlaví v základě liší. V tomto frazeologismu opět nevidíme žádnou přirovnávací složku nebo výraz, tudíž zde nejde o přirovnání jako takové. V tomto výrazu je přítomno sponové sloveso *be*, jehož sponou je jak v mužském, tak ženském rodě složené substantivum *busy-body/ Nosey-Parker*, jejichž český překlad zní *šťoural/ radílek/ všetečka/ čmuchal, apod.* Dnes se již od rozlišování mezi pohlavími upustilo a oba výrazy označují jak muže, tak ženu.

TVÁŘIT SE/ BÝT JAKO PANENKA MARIA

PLAY THE INNOCENT

Význam, užití:

Pokud se někdo, většinou pak žena či dívka, tváří jako panenka Marie, většinou působí mírně, laskavě a upřímně, popř. zbožně. Jedinec se chová a tváří někdy až nepřirozeně nevinně, povzneseně nebo upjatě. Jedná se o ženu nebo dívku, která se svým chováním, výrazem nebo i řečí podobá panence Marii. Někdy to může být v rozporu se skutečností nebo v kontrastu s okolím.

Biblický původ:

Katolické dogma o neposkvrněném početí Panny Marie praví, že byla jako jediný člověk přivedena na svět bez prvotního hříchu. Víra o nanebevzetí Panny Marie (tedy že nezemřela jako ostatní lidé, ale byla vzata do nebeské slávy i se svým tělem) je dalším důkazem o její neposkvrněnosti a čistosti, jelikož smrt je považována za následek hříchu (zde hříchu osobního), jehož byla Marie také uchráněna.

Synonymie: Tvářit se jako neviňátko.

Antonymie: Tvářit se jako čert, být jako fúrie.

Strukturní analýza:

V českém frazeologismu se opět objevuje základní struktura relátor (**R**), sloveso *být/ tvářit se*, které je následováno komparátorem (**k**) *jako* a komparátem (**Kt**) je zde substantivum *panenka Maria*, tedy **V-k-S** a **R-k-Kt**.

Pokud jde o jeho anglický frazeologismus, jeho struktura je opět naprosto odlišná od jeho českého ekvivalentu. Je vyjádřeno slovesem *play*, které je modifikováno substantivem *the innocent*, které je zve ve funkci přímého předmětu.

Co se týče porovnání českého a anglického slovesa, jak jsem již zmínila v obecném úvodu této kategorie frazeologismů, mají v zásadě stejný významový základ.

KOUKAT SE/ DÍVAT SE NA NI JAKO NA PANENKU MARIÍ

WORSHIP THE VERY GROUND SHE WALKS ON

Význam, užití:

Pokud se někdo na někoho dívá jako na panenku Marii, většinou ji nekriticky, zamilovaně a oddaně obdivuje a vidí v ní svůj vzor, ideál. Většinou chlapec nebo muž vůči děvčeti, ženě. Někdy také dívka, žena vůči zkušené, starší ženě.

Biblický původ:

Viz předchozí frazeologismus.

Synonymie: Dívat se na někoho jako na svatý obrázek, může na ní oči nechat.

Antonymie: Nemůže se na ni ani podívat, nemůže ji ani vidět, nesmí mu na oči, nemocť někoho ani vystát, být někomu solí v očích, nemocť někoho ani cítit.

Strukturní analýza:

Struktura tohoto frazeologismu je v českém jazyce obsažena vzorcem **V-k-S a R-k-Kt**. Musíme zde ale podotknout, že Kt je zde závislé na tom, komu tuto vlastnost (*jako panenka Marie*) přisuzujeme. U tohoto přirovnání totiž není *panenka Marie* refrentem k aktantovi tohoto děje, nýbrž adresát.

Worship the very ground she walks on je strukturně řešeno slovesem *worship*, po kterém následuje podstatné jméno *the ground*, které je modifikované adjektivem *very* a následně vedlejší větou vztaznou *she walks on*, která má zde funkci přívlastku.

TO JE PETR JAKO PAVEL

IT'S ALL ONE; IT MAKES NO ODDS

Význam, užití:

Obvykle jsou zde dvě alternativy řešení, jednání nebo dva předměty, nástroje a podobně. Může se taky jednat o dva různé lidi a jejich vlastnosti vzhledem k momentální potřebě někoho nebo situace. Obě dvě alternativy jsou hodnoceny jako stejně málo vhodné, dostatečné, nehodí se ani jedna z nich, přičemž mezi nimi není žádný velký rozdíl.

Biblický původ:

Petr a Pavel byli oba apoštolové, oba mají svátek ve stejný den a jejich „stejnost“ je zde navíc zdůrazněna a naznačena aliterací.

Synonymie: To je prašť jako uhoď.

Antonymie: To je jako nebe a dudy, to se nedá srovnat, každý pes jiná ves, to je jiný kafe.

Strukturní analýza:

Struktura tohoto frazeologismu se vymyká klasickému vzorci přirovnání, jelikož je zde přítomno substantivum jak po komparátoru (**k**) *jako (zde Pavel)*, tak před ním (*zde Petr*). Co se týče relátoru (**R**), je zde tvořen klasicky, a to slovesem *být* již ve tvaru *to je*. Tudíž by tento vzorec mohl být vyjádřen takto: **V-S-k-S** a **R-Kt-k-Kt**.

Anglický potěšek se skládá ze sponového slovesa *be*, které je v neosobní vazbě se zájmenem *it* a dále následované kvantifikátorem *all* a substantivem *one*. *All one* zde jako celek tvoří doplněk podmětu *it*. Ve variantě *it makes no odds* je sloveso *make* po záporném kvantifikátoru *no* následováno substantivem v plurálu *odds*. *No odds* je v tomto případě přímým předmětem.

DOSTAT SE/ PŘIJÍT DO NĚČEHO JAKO PILÁT DO KRÉDA

JUST GET LUMBERED WITH SOMETHING

Význam, užití:

Člověk se dostane do něčeho jako Pilát do kréda (do nezvyklé a nečekané pozice, role, funkce nebo nepříjemné situace) většinou vlivem okolností. Tento frazém má opět dva různé významy, buď se jedná o to, že se někdo někam dostane nechtěně, nezaviněně, stane se spoluviníkem něčeho anebo se nechtěně ocitne v pozici autority, rozhodujícího soudce, apod.

Biblický původ:

Krédem je zde myšleno vyznání víry. Pilát se zde ocitl v modlitbě, aniž by o to žádal, či se doprošoval. Více viz frazeologismus *Mýt si ruce jako Pilát*, kapitola 5.

Synonymie: Dostat se/ přijít k něčemu jako slepý k houslím.

Antonymie: Říkat si o něco, cpát se/ drát se někam; kdo chce kam, pomozme mu tam; stát o něco.

Strukturní analýza:

Co se týče tohoto frazeologismu, jeho česká struktura vypadá následovně: **V-k-S** a **R-k-Kt**, kde relátor (**R**) je vyjádřen slovesem *dostat se do něčeho*, komparátor (**k**) výrazem *jako* a komparátum (**Kt**) tvoří víceslovné substantivní spojení *Pilát do kréda*.

Základem anglického ekvivalentu je sloveso *lumber with* (zatížit koho čím, hodit na krk), které je zde užito v minulém příčestí *get lumbered*. Příslovce *just* zde implikuje charakter náhlosti, neočekávanosti situace. *Something* zde působí jako zájmeno, které pak následně odkazuje na určitou skutečnost, apod.

6.2 SHRUTÍ

V této kategorii je celkem 5 českých přirovnání. Žádné z nich není v anglickém ekvivalentu jako přirovnání vyjádřeno. Tyto frazeologismy jsou charakteristické tím, že v češtině, kde je přirovnání v podobě R-Tk-k-Kt, je celková váha významu založena na relátoru a/ nebo Tk, kdežto v angličtině, kde jsou ekvivalenty těchto českých přirovnání vyjádřeny sponovými slovesy, význam celého frazeologismu nesou především spony těchto sloves. Tento fakt nám indikuje, že u anglických frazeologismů je naprosto nutná znalost významu, který nám to které substantivum předkládá. Pokud jde o frazeologismy, které jsou vyjádřeny jinak, než sponou nebo relátorem s nebo bez Tk, sémantiku tohoto frazému tvoří především užitá adjektiva.

Mezi těmito anglickými ekvivalenty se nenachází ani jediný, který by odkazoval na biblickou postavu.

7. ČESKÉ FRAZEOLISMY BEZ ANGLICKÉHO EKVIVALENTU

BÝT JAKO PRKENNÝ MOJŽÍŠ

Význam, užití:

Jedná se především o člověka, kde přídavným jménem prkenný charakterizujeme jejich neobratné pohybové vlastnosti. Obvykle bývají většího vzrůstu, chodí, dělají něco značně neobratně, toporně a obvykle i pomalu a nezřídka při tom i překážejí.

Biblický původ:

Bůh skrze Mojžíše potrestal Egypt deseti ranami. Dle jeho životního příběhu se nedá říci, že by se tomuto proroku vedlo. Pevnost, přesvědčení o jeho víře.

Synonymie: Být neohrabaný, být jako dřevo.

Antonymie: Být čilý, být jako lasička/ vítr/ čamrda, umí to vzít do ruky/ za správný konec, mít jiskru, mít rtuť v těle.

ZAPŘÍT NĚKOHU JAKO PETR KRISTA

Význam, užití:

Jedná se zde především o člověka, který někoho zapře buď ze strachu nebo vypočítavosti, nemorálnosti vůči příteli, učiteli, vůdci a to zvláště při konfrontaci s ním a před někým mocnějším. Když někdo někoho zapře jako Petr Krista, většinou k němu neprojeví svůj přátelský vztah a úmyslně ho zamlčí nebo popře. Tímto tuto osobu zradí a obětuje ve prospěch svých vlastních zájmů.

Biblický původ:

Toto přirovnání poukazuje na biblickou scénu, kdy se Petr zbaběle nezná ke Kristovi.

„...Ale Petr seděl vně síni. I přistoupila k němu jedna děvečka, řkuci: I ty jsi byl s Ježíšem tím Galilejským. On pak zapřel přede všemi, řka: Nevím, co praviš...“ (Evangelium Sv. Matouše 26:69-70)

“...Now Peter sat without in the palace: and a damsel came unto him, saying, Thou also wast with Jesus of Galilee. But he denied before them all, saying, I know not what thou sayest...”

Synonymie: Chovat se jako baba, nehlásit se/ neznat se k někomu.

Antonymie: Hlásit se k někomu, říct něco na rovinu, kápnout božskou, přiznat barvu, nalít někomu čistého vína.

8. FRAZEOLISMY VYBRANÉ Z BREWER'S DICTIONARY OF PHRASE AND FABLE (18TH EDITION)

AS OLD AS ADAM/ METHUSELAH

Charakteristika:

Toto přirovnání by ve své druhé variantě bylo zcela totožné s českým přirovnáním *Být starý jako Metuzalém*. Co se ale týče jeho základního tvaru, angličtina odkazuje na Adama, jakožto prvního člověka na Zemi, kdežto čeština ve slovníkovém tvaru tohoto přirovnání na Abraháma. Srov. český frazeologismus *Být starý jako Abrahám* v kapitole 4.

Biblický původ:

Adam dle Bible zemřel v 930 letech. Tudíž jen o pár desítek let dříve, než Metuzalém.

„...*A tak bylo všech dnů Adamových, v kterýchž byl živ, devět set a třidceti let, i umřel...*“
(Genesis 5:5)

“... *And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years: and he died...*“

Strukturní analýza:

Tento typ frazeologismu můžeme zařadit do základního znázornění pro přirovnání, a to **(V)-A-k-S** a **(R)-Tk-k-Kt**, kde fakultativním relátorem **(R)** by bylo sloveso *be*, adjektivum *old* zde tvoří tertium comparationis **(Tk)**, jako srovnávací výraz, komparátor **(k)**, zde stojí *as...as* a poslední komponent, komparátum **(Kt)** je vyjádřeno substantivem *Adam*.

AS POOR AS JOB

Charakteristika:

Tento anglický frazeologismus, který je na první pohled do určité míry srovnatelný s českým frazeologismem *Být trpělivý jako Job*, odkazuje na mírně odlišnou Jobovu vlastnost, a to buď na jeho nemajetnost nebo ubohost.

Biblický původ:

To, že byl Job na konci svých zkoušek, které zakoušel, chudý a o vše přišel, je dílem Satana, kterého požádal sám Bůh, aby prozkoušel Jobovu víru a oddanost. Bůh chtěl tímto „testem“ zjistit, zda je Job schopen ho na pokraji zoufalství proklít či si svou zbožnost ponechá. Zde nelze uvést jednu ukázkou, tudíž odkazují na celou Knihu Jobovu.

Strukturní analýza:

Pokud bychom přemýšleli o relátoru (**R**), který by se v tomto frazeologismu mohl vyskytnout, určitě můžeme uvažovat o slovesu *be*, které je u výrazu tohoto typu nejčastější. Adjektivum a tedy tertium comparationis (**Tk**) *poor* zde může odkazovat na oba tyto významy, které by v tomto frazeologismu měly samozřejmě své místo. Co se týče komparátoru (**k**) *as...as*, je zde přítomno z toho důvodu, že je ve frazeologismu **Tk**. Komparátum (**Kt**), a tedy poslední komponent tohoto přirovnání tvoří substantivum *Job*.

Český ekvivalent k tomuto anglickému frazeologismu by mohl znít *Být chudý/ ubohý jako Job*, jehož strukturní analýza by pak byla totožná: (**V**)-**A**-**k**-**S** a (**R**)-**Tk**-**k**-**Kt**.

AS POOR AS LAZARUS

Charakteristika:

Český frazeologismus, který odkazuje na tutéž postavu je *Být/ ležet jako Lazar*, který již sám o sobě poukazuje na politováníhodnou situaci, která je v tomto anglickém frazeologismu také vyjádřena.

Biblický původ:

Ubohost Lazara je dána tím, že ležel nemocný u boháčovi brány a přál si, aby mohl pozřít alespoň drobkou, které spadnou ze stolu v putyce. Je tedy obecně považován za ubožáka a chudáka. Ukázka z Bible viz české přirovnání *Být/ ležet jako Lazar* v kapitole 5.

Strukturní analýza:

Jako relátor (**R**) zde opět může figurovat sloveso *be*. Smysl adjektiva *poor*, které tvoří tertium comparationis (**Tk**) tohoto výrazu, můžeme opět spatřit v jeho obou významech -

chudý a *ubohý*, jelikož Lazarus byl obojí. Jako porovnávací komponent, komparátor (**k**) je zde výraz *as...as*. Komparátor (**Kt**) zde tvoří substantivum *Lazarus*.

Český ekvivalent tohoto frazeologismu by mohl být vyjádřen výrazem *Být chudý/ubohý jako Lazar*.

8. 2 SHRNU TÍ

Tato tři přirovnání jsem excerpovala z Brewer's Dictionary of Phrase and Fable (18th edition). Všechna jsou tvořena relátorem (**R**), který je tu implicitně vyjádřen slovesem *be*, dále tertium comparationis (**Tk**), vždy ve funkci adjektiva. Jelikož se zde jedná o přirovnání jako taková, a výrazy obsahují komparátor (**k**), je jeho forma *as...as*. Jako komparátum (**Kt**) je zde vždy přítomno substantivum.

IV. ZÁVĚR

Toto srovnání českých a anglických frazeologismů ukazuje, že pouze pár z nich, konkrétně 6, je doslovně ekvivalentních (**absolutní shodné ekvivalenty**). Tato skupina obsahuje frazeologismy ve formě přirovnání jak v češtině, tak v angličtině. Jejich struktura a stavba je naprosto totožná. U těch přirovnání, která obsahují Tk je v anglickém ekvivalentu vždy přítomna korelační spojka *as...as*.

Většina z frazeologismů je některými svými komponenty odlišná a řadí se proto do skupiny **relativních částečně odlišných ekvivalentů**. Tato skupina zahrnuje 12 takovýchto frazeologismů; z nich jsou strukturou přirovnání (je přítomen komparátor) tvořeny pouze 4 anglické ekvivalenty. Zbýlých 8 frazeologismů odkazuje buď na stejný význam slovesa, nebo na vlastnost, charakter, vzhled apod. vyjádřený referentem, na který odkazují.

Dále je zde skupina **relativních odlišných ekvivalentů**, která po strukturní analýze obsahuje 5 českých přirovnání, u kterých nelze spatřit žádné shodné komponenty, které by nesly společnou obraznost nebo symboliku. Také žádný z anglických ekvivalentů není vyjádřen jako přirovnání.

Třetí kategorie, **česká přirovnání bez anglického ekvivalentu**, je příznačná tím, že jsem k těmto českým přirovnáním nenašla z žádného věrohodného zdroje odpovídající anglické ekvivalenty. Tato kategorie však obsahuje pouze dvě přirovnání.

V poslední kapitole se zabývám anglickými přirovnáními, která jsem excerpovala z **Brewer's Dictionary of Phrase and Fable**. V této „kategorii“ se ale nachází pouze tři přirovnání a český ekvivalent je zde použit pouze hypoteticky, resp. je vyjádřen opisem. Je ale zajímavé, že ačkoli Čermák (2009) uvádí u přirovnání, která jsem zařadila do kategorie absolutních shodných ekvivalentů, totožné anglické ekvivalenty, z těchto výrazů jsem v této publikaci našla pouze jeden, a to *as old as Adam/ Methuselah*. Ostatní výrazy v publikaci zmíněny nebyly.

Český jazyk, stejně tak jako anglický, má obecně tato přirovnání na levé straně nejčastěji vyjádřena plnovýznamovými slovesy. Těchto frazeologismů je napříč kategoriemi v češtině 13 a v angličtině 12. Po těchto slovesech následuje sloveso *být*, buď samotné, nebo společně s Tk, v češtině je těchto frazeologismů dohromady 12 a angličtina má těchto

frazeologismů 7. Angličtina v těchto frazeologismech zahrnuje ještě 4 výrazy, které jsou na levé straně tvořené slovesem sponovým, čeština zde tento jev nemá. Některá přirovnání, která mají na levé straně stejný základ, mohou zároveň odkazovat na více postav, např. *Zradit někoho jako Jidáš/ Petr Krista, Být starý jako Abrahám/ Adam/ Metuzalém, koukat se/ tvářit se jako Belzebub/ luciper/ Jidáš/ panenka Marie.*

Co se týče ekvivalence těchto sloves, kategorie **absolutních shodných ekvivalentů** má všechna tato slovesa shodná, kategorie **relativních částečně odlišných ekvivalentů** má víceméně ekvivalentní všechna slovesa a kategorie **relativních odlišných ekvivalentů** je na tom s ekvivalencí sloves na pomezí.

Pokud se zaměříme na četnost, s kterou pravá strana anglických frazeologismů odkazuje na jednotlivé biblické postavy, **první kategorie** opět zahrnuje všech svých 6 frazeologismů, **druhá** obsahuje tyto frazeologismy 4, z čehož 2 jsou totožné (*be a Judas*) a **třetí kategorie** opět neobsahuje žádnou shodnou biblickou postavu. Oproti 23 výrazům obsahujícím biblické postavy v češtině stojí tedy pouze 10 takovýchto výrazů anglických. Všech 25 českých přirovnání tvoří pravou stranu substantivem, kdežto v angličtině je tomu tak, že 10 ekvivalentů je tvořeno substantivem, a zbylých 13 je tvořeno různými konstrukcemi.

V českém zdroji jsem tedy narazila dohromady na 25 přirovnání odkazujících na biblické postavy, kdežto v anglickém zdroji pouze na 3 takovéto frazeologismy. Tento nepoměr může být mimo jiné dán tím, že mnoho anglických obecných slov mění svůj význam jen na základě změny kontextu, z čehož plyne vysoká kombinatorika těchto lexik. Je také možné, že časem se z těchto frazeologismů onen biblický význam vytratil. Dále je pak nutné si uvědomit, že čeština a angličtina jsou svou charakteristikou v zásadě rozdílné jazyky, a tudíž zde mohou vyjadřovat tutéž věc, ačkoli každý z nich bude mít nebo může mít odlišnou stavbu tohoto vyjádření.

Další možnost zkoumání, které by bylo značně přínosné by bylo dané frazeologismy podrobit detailnímu výzkumu z hlediska jejich „životnosti“ mezi různými generacemi anglicky a česky mluvících respondentů. Dále pak by bylo zajímavé hlouběji se zaměřit na motivaci jednotlivých frazeologismů.

V. SUMMARY

The aim of this diploma thesis was to describe and compare Czech and English idioms. As a researched field throughout the phraseology I have chosen Czech similes referring to biblical characters and their English equivalents according to the monographic publication ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. In this publication I have found 25 Czech similes altogether. The English sources of these similes were two publications, first LAMSA, G. M. *Idioms in the Bible Explained and a Key to the Original Gospels*. New York: HarperCollinsPublishers, 1985, where there was no such a simile and the second one was ROCKWOOD, C. *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. London: Chambers Harrap Publishers, 2009, where I have found only 3 of them.

As an instrument to classify these English idioms into four categories according to their degree of equivalence, I used the knowledge dealing with the theory of comparison. Each of the idioms is viewed from both the semantic and formal point. All of the Czech similes are expressed by the semantic and formal formula. When a particular English idiom has a meaning of a simile it is also expressed by this formula. When there is no component of parable, the idioms are viewed from the morphological and eventually syntactic point. These constructions of idioms are mostly given by a linking verb, variously modified verb, adjective, etc.

Classification itself is based on the degree of equivalence of the idioms according to the theory. There is a group of absolute equivalents proper, where there are such idioms, in Czech similes, in English as well, which are totally identical. Other group is formed of those idioms which in Czech are again similes and their English equivalents are identical at least in one of the components. The most frequent identical component of these idioms is a verb in the left part of the expression. These verbs are followed by adjectives which modify the nouns to which we refer. The last is a copula mostly containing the meaning throughout the proper name of a particular biblical figure, which above that is the bearer of all the characteristics, features, qualities, etc. The last category containing Czech and English idioms has no identical components. The only what is common here is the meaning of the whole.

Czech similes are based on the similarity or resemblance between a person, subject or situation about which we are talking and the characteristic or feature which is expressed by

these biblical figures. The number of their English equivalents which have also the structure of a simile is 10, of which 6 belong to the category of absolute equivalents proper.

With regard to the English similes chosen from Brewer's Dictionary, their structure is the same as in Czech and they also refer to biblical figures as a sign of the characteristic of a person, subject, or situation.

Concerning the usage of verbs, which form the left part of both Czech and English idioms, the most frequent are lexical verbs followed by verb *be* either modified by its tertium comparationis (Tk) or not. Moreover, English idioms are as well constructed by linking verb, where there is no such a case in Czech similes.

According to the equivalence of these verbs, we can say that all of them are semantically rather similar.

When we will focus on the reference to the biblical figures, we can see that there are 25 Czech similes which refer to some. In English, there are only 9 of them, of which even 6 belong to the category of absolute equivalents proper. All of the similes excerpted from Brewer's Dictionary refer to a biblical figure.

The problem in classification of all structures which generally form idioms is because of their characteristics of English language and its word or sentence formation. We have to have a look at each idiom in particular to see how it is formed and what the motivation of its components may be.

VI. BIBLIOGRAFIE

1. *BIBLE SVATÁ, aneb všecka svatá Písma Starého i Nového zákona. : Podle posledního vydání kralického z roku 1613.* Praha: Česká biblická společnost, 1991. 1101 s.
2. *Collins Cobuild Learner's Dictionary.* London: HarperCollinsPublishers, 1996. 1322 s. ISBN 0-00-375057-4
3. *Collins Cobuild Dictionary of Idioms.* London: HarperCollinsPublishers, 1997. 493 s. ISBN 0-00-370946-9
4. COWIE, A. P. *Phraseology : theory, analysis, and applications.* Oxford: Clarendon Press, 1998. 258 s. ISBN 0-19-829425-5
5. ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání.* Praha: Leda, 2009. 512 s. ISBN 978-80-7335-216-5
6. ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology.* Praha: Karolinum, 2007. 718 s. ISBN 978-80-246-1371-0
7. ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky.* Praha: Karolinum, 2007. 341 s. ISBN 80-246-0154-0
8. DUŠKOVÁ, L. a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny.* Praha: Academia, 2006. 673 s. ISBN 80-200-1413-6
9. FILIPEC J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie.* Praha: Academia, 1985. 281 s.
10. HANDS, P. *Chambers Dictionary of Idioms.* Edinburgh: Chambers, 1996. 404 s. ISBN 0-550-10730-4
11. *THE HOLY BIBLE Containing the Old and New Testaments. Authorized King James Version.* Salt Lake City: The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints, 1990.
12. JACKSON, H. *Words and Their Meaning.* London: Longman, 1991. 279 s. ISBN 0-582-29154-2.
13. KAKIETEK, P. *Topics in phraseology : theory and practice.* Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1998. 210 s. ISBN 83-226-0800-4
14. KRÁTKÁ, M.: *Frazeologizmy obsahující názvy orgánů smyslového vnímání v češtině a ruštině.* [Bakalářská diplomová práce.] Brno 2008. Masarykova Univerzita. Fakulta filozofická. Vedoucí práce: PhDr. Jiří Gazda, CSc.
15. KVETKO, P. *Anglická frazeológia v teórii a praxi.* Bratislava: Univerzita Komenského, 1996. 155 s. ISBN 80-223-1045-X

16. KVETKO, P. *An Outline of English Phraseology*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2006. 165 s. ISBN 80-89220-43-6
17. KVETKO, P. *Anglicko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. 599 s. ISBN 80-08-01343-5
18. LAMSA, G. M. *Idioms in the Bible Explained and a Key to the Original Gospels*. New York: HarperCollinsPublishers, 1985. 105 s. ISBN 0-06-064927-5
19. *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow: Longman, 1995. ISBN 0-582-23750-5
20. MAKKAI, A. *Idiom structure in English*. The Hague: Mouton, 1972. 371 s.
21. McCARTHY, M. *Cambridge Idioms Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 505 s. ISBN 0-521-67769-6
22. MLACEK, J. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. 156 s.
23. MLACEK, J. *Štúdie a state o frazeológii*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007. 375 s. ISBN 978-80-8084-239-0.
24. ROCKWOOD, C. *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. London: Chambers Harrap Publishers, 2009. 1460 s. ISBN 978-0550-100306
25. SEIDL, J., MacMORDIE W. *English Idioms and How to Use Them*. Oxford: Oxford University Press, 1978. 267 s.
26. SKLADANÁ, J. Biblia ako prameň slovenskej frazeológie. In *Tekst sakralny. Tekst inspirowany liturgią*. Red. G. Habrajska. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 1997, s. 289 - 293.
27. SMIEŠKOVÁ, E. *Malý frazeologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. 270 s.
28. ZEMANOVÁ, M. *Co na srdci, to na jazyku - Česká přísloví, přirovnání a rčení*. Brno: Computer press, 2008. 111s. ISBN 978-80-251-2102-3